

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMIE A MANAGEMENTU

Nárožní 2600/9a, 158 00 Praha 5

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMIE A MANAGEMENTU

Nárožní 2600/9a, 158 00 Praha 5

NÁZEV BAKALÁŘSKÉ PRÁCE/TITLE OF THESIS

Vliv inflace na mzdy, platy a důchody v ČR / The impact of inflation on wages, salaries and pensions in the Czech Republic

TERMÍN UKONČENÍ STUDIA A OBHAJOBA (MĚSÍC/ROK)

Červen / 2024

JMÉNO A PŘÍJMENÍ STUDENTA / STUDIJNÍ SKUPINA

Iva Kajínková / KEMBC05

JMÉNO VEDOUCÍHO BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

prof. Ing. Milan Žák, CSc.

PROHLÁŠENÍ STUDENTA

Odevzdáním této práce prohlašuji, že jsem zadanou bakalářskou práci na uvedené téma vypracoval/a samostatně a že jsem ke zpracování této bakalářské práce použil/a pouze literární prameny v práci uvedené.
Jsem si vědom/a skutečnosti, že tato práce bude v souladu s § 47b zák. o vysokých školách zveřejněna, a souhlasím s tím, aby k takovému zveřejnění bez ohledu na výsledek obhajoby práce došlo.
Prohlašuji, že informace, které jsem v práci užil/a, pocházejí z legálních zdrojů, tj. že zejména nejde o předmět státního, služebního či obchodního tajemství či o jiné důvěrné informace, k jejichž použití v práci, popř., k jejichž následné publikaci v souvislosti s předpokládanou veřejnou prezentací práce, nemám potřebné oprávnění.

Datum a místo: 30.4.2024

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych tímto poděkovala vedoucímu bakalářské práce za metodické vedení a odborné konzultace, které mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMIE A MANAGEMENTU

Nárožní 2600/9a, 158 00 Praha 5

SOUHRN

1. Cíl práce:

Cílem práce je analyzovat vývoj platů a mezd ve vztahu k inflaci a porovnat adaptaci na inflační vývoj mezi platy a mzdy. Dílčím cílem této práce je také zmapovat jednotlivá opatření monetární politiky ve vztahu k inflačnímu vývoji a zhodnotit účinnost jednotlivých opatření. Nedílnou součástí této práce je také poskytnout širší povědomí o vztahu inflace k platům a mzdám a přispět tak k lepšímu porozumění v této problematice.

2. Výzkumné metody:

V bakalářské práci byly použity, v teoretické části, metoda literární rešerše, a to jak z tištěných, tak internetových zdrojů, následně pak v praktické části metoda analýzy se snahou o syntézu. Při této snaze byly použity metody komparace a dedukce.

3. Výsledky výzkumu/práce:

Z analýzy vyplývá, že křivka platů i mezd má rostoucí tendenci. V první polovině sledovaného období je křivka inflace překonána křivkami platů i mezd. Lépe si vede platová sféra, ale rozdíly jsou v tomto období nepatrné. Porovnány byly průměrné i mediánové hodnoty. V obou těchto hodnotách si stojí lépe platy a větší rozptyl mezi platy a mzdy je zaznamenán v mediánových hodnotách. V druhé polovině sledovaného období dochází k většímu rozptylu mezi těmito sférami, a to ve prospěch veřejného sektoru. Ke konci roku 2021 dochází k nárůstu cenové hladiny. Tento trend pokračuje do prvního čtvrtletí roku 2023, kdy inflace dosahuje vrcholu. U mezd i platů docházelo ke zvýšení nominálních výdělků, ale vzhledem k vysoké inflaci docházelo naopak k poklesu reálných výdělků. Dle křivek lze usuzovat, že v platové sféře byl pokles reálných výdělků zaznamenán v menší míře, než tomu bylo ve mzdové sféře. V celkovém sledovaném období má křivka platové sféry tendenci větších výkyvů a je progresivnější než křivka mzdové sféry, které je pozvolnější.

4. Závěry a doporučení:

Pohled na mzdy a platy se liší. Mzdová sféra je utvářena na základě tržního mechanismu, tedy na základě nabídky a poptávky. Platová sféra je hodnocena na základě tabulkových platů a zvyšování je podmíněné politickými rozhodnutími, a to je také důvod zpožděných reakcí u zvyšování platů. V běžném prostředí, tak dochází ve mzdové sféře k rychlejšímu růstu příjmů, a naopak v platové sféře jsou reakce opožděné a může docházet častěji ke ztrátě reálných výdělků. Na základě analýzy došlo ke zjištění, že ve sledovaném období docházelo k opačným reakcím a platy převyšovaly mzdy. Důležitým faktorem je, že ve sledovaném období docházelo v ekonomice k nečekaným a mimořádným událostem, které celkově ovlivnily trh práce i celou ekonomiku. Na základě těchto událostí mohlo docházet k opačným reakcím i k větším rozdílům mezi platovou i mzdovou sférou. Inflace byla ke konci sledovaného období na vysokých hodnotách a v případě, že by docházelo i ke stejnému růstu platů a mezd, tak by se pravděpodobně ekonomika dostala do inflační spirály a růst inflace by pokračoval i nadále. Z tohoto důvodu lze doporučit obezřetný přístup ke zvyšování platů i mezd v době extrémního růstu cenové hladiny, naopak v běžném prostředí by byla vhodná pravidelná valorizace, které by zabraňovala případným rozdílům mezi platy a mzdy.

KLÍČOVÁ SLOVA

Inflace, monetární politika, mzdy, platy, úrokové sazby

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMIE A MANAGEMENTU

Nárožní 2600/9a, 158 00 Praha 5

SUMMARY

1. Main objective:

The main objectives of the thesis are to analyse the development of wages and salaries in relation to inflation and to compare the adjustment of wages and salaries to inflation. As a secondary, but equally relevant objective, the author aims to map individual monetary policy measures in relation to inflationary developments and to assess the effectiveness of these measures. In addition, the thesis aims to provide a comprehensive understanding of the relationship between inflation and wages, thereby contributing to a better understanding of this complex issue.

2. Research methods:

The theoretical part of the Bachelor's thesis was meticulously carried out using the method of reference research, using both printed and internet sources, followed by the method of analysis with an attempt at synthesis in the practical part. Comparison and deduction methods were used in the synthesis.

3. Result of research:

The analyses show that the wage and salary curve followed an upward trend. The wage and salary curve outperformed the inflation curve in the first half of the period under consideration. The wage sector performed better, but the differences were minor during this period. Both mean, and median values were compared. Wages performed better in both cases, and a higher dispersion between wages and salaries was observed in the median values. In the second half of the period, there was a greater dispersion between these areas in favour of the public sector. Towards the end of 2021, price levels increased. This trend continued until the first quarter of 2023 when inflation peaked. Wages and salaries both showed an increase in nominal earnings; however, due to high inflation, actual earnings fell. The curves suggest that the decline in actual earnings was less pronounced for wages than for salaries. Overall, the wage curve tended to be more volatile and progressive than the salary curve, which was more gradual.

4. Conclusions and recommendation:

Salaries and wages are viewed differently. Salaries are determined by the market mechanism, i.e. supply and demand. On the other hand, wages are set according to wage scales, and increases depend on political decisions, which explains the delayed reaction to wage increases. Thus, salary tend to increase rapidly in a standard environment, while the wage response is delayed, and actual income losses may be more frequent. According to the analysis, the opposite reactions were observed during the period under review, with wages exceeding salaries. Extraordinary events that occurred in the economy during the period under review have affected the labour market and the economy as a whole and must, therefore, be regarded as a significant factor. These events may have led to counter-reactions and a widening of wage and salary differentials. Inflation was high at the end of the period under review, and if wage and salary growth had continued at the same pace, the economy would probably have entered an inflationary spiral, and inflation would have continued to rise. For this reason, a cautious approach to wage and salary increases can be recommended in times of extreme price level increases. At the same time, in a normal environment, regular indexation would be appropriate to prevent wage and salary differentials.

KEYWORDS

Inflation, monetary policy, wages, salaries, interest rates

JEL CLASSIFICATION

E24, E31, E42, E43, E47, E52, E58, E62,

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení:	Iva Kajínková
Studijní program:	Ekonomika a management (Bc.)
Studijní skupina:	KEMBC05
Téma BP:	Vliv inflace na mzdy, platy a důchody v ČR
Zásady pro vypracování (stručná osnova práce):	<ol style="list-style-type: none">1 Úvod2 Teoreticko-metodologická část Inflace a její měření, mzdy a platy, přerozdělování a důchodová politika, valorizace, odlišnosti v adaptaci na inflační vývoj, metodika práce3 Praktická část Vývoj mezd, platů a důchodů vlivem inflace (v nominálním i reálném vyjádření), reakce státu na změny inflace4 Závěr
Seznam literatury: (alespoň 4 zdroje)	<ul style="list-style-type: none">• GOODWIN, N. et al. <i>Macroeconomics in context</i>. New York: Routledge, 2022. ISBN 9781032170374.• HECZKO, S. et al. <i>Ekonomika a společnost 4.0</i>. Ostrava: Key Publishing, 2020. 205 s. ISBN 978-80-7418-338-6.• PROCHÁZKOVÁ, C., PUSTOVALOVÁ, A., PROCHÁZKA, D. Elasticity of Substitution in the Manufacturing Sector in the Czech Republic. <i>Politická ekonomie</i>, 2021, vol. 69, no. 4, p. 435-456. ISSN 0032-3233.• STROUKAL, D. <i>Ekonomické bubliny. Kdo je nafukuje, proč praskají a jak v další krizi neztratit vše</i>. Praha: Grada Publishing, 2019. 240 s. ISBN 978-80-271-2194-6.
Harmonogram:	<ul style="list-style-type: none">• Zpracování cílů a metodiky do 13. 2. 2024• Zpracování teoretické části do 26. 3. 2024• Zpracování výsledků do 23. 4. 2024• Finální verze do 30. 4. 2024
Vedoucí práce:	prof. Ing. Milan Žák, CSc

prof. Ing. Milan Žák, CSc.
rektor

V Praze dne 16. 1. 2024

Prof. Ing.
Milan
Žák CSc.

Digitálně podepsal Prof. Ing.
Milan Žák CSc.
DN: cn=Prof. Ing. Milan Žák
CSc., c=CZ, o=Vysoká škola
ekonomie a managementu,
a.s., givenName=Milan,
sn=Žák, serialNumber=ICA -
10393535
Datum: 2024.01.16 11:29:48
+01'00'

Obsah

1	Úvod	1
2	Teoreticko-metodologická část práce	3
2.1	Inflace	3
2.1.1	Druhy inflace	4
2.1.2	Měření inflace	6
2.1.3	Dopady inflace	9
2.2	Hospodářská politika	11
2.2.1	Monetární politika	13
2.2.2	Fiskální politika	17
2.3	Trh práce	20
2.3.1	Nezaměstnanost	20
2.3.2	Odměňování pracovníků	23
2.4	Metodika práce	28
3	Analytická část práce	29
3.1	Analýza srovnání průměrných platů a mezd	29
3.2	Analýza srovnání mediánů platů a mezd	32
3.3	Analýza vývoje cenové hladiny	34
3.4	Vývoj sazeb	35
3.5	Opatření měnové politiky s ohledem na vývoj inflace	36
3.6	Vliv inflace na mzdy a platy	38
4	Závěr	41
	Literatura	43
	Přílohy	I

SEZNAM ZKRATEK

CPI	<i>z angl. Consumer price index</i>
ČNB	<i>Česká národní banka</i>
ČSÚ	<i>Český statistický úřad</i>
HICP	<i>z angl. Harmonised Index of Consumer Prices</i>
HDP	<i>hrubý domácí produkt</i>
ISPV	<i>Informační systém průměrného výdělku</i>
PPI	<i>z anglického Producer Price Index</i>

Seznam příloh

Příloha 1 Tabulka vývoje platů a mezd

Seznam tabulek

Tabulka 1 Míra nezaměstnanosti.....33

Seznam grafů

Graf 1 Vývoj průměrných platů a mezd.....29

Graf 2 Vývoj mediánu platů a mezd.....32

Graf 3 Čtvrtletní inflační vývoj.....34

Graf 4 Porovnání vývoje sazeb.....35

Graf 5 Reakce zvyšování sazeb s ohledem na inflační vývoj.....36

Graf 6 Vývoj průměrných platů a mezd s ohledem na vývoj inflace.....38

Graf 7 Vývoj mediánu platů a mezd s ohledem na vývoj inflace.....39

1 Úvod

Inflace je důležitým ekonomickým termínem, který ovlivňuje chod celé ekonomiky a zasahuje do životů všem jedincům i podnikům. Většina populace považuje inflaci za negativní jev, který ohrožuje úspory, ale také příjmy. Ve skutečnosti je s inflací spojeno mnoho dalších odvětví, do kterých se inflace promítá. Inflace má významný dopad na různé oblasti ekonomiky, ale také na společnost. Většinou je spotřebitel první, kdo inflaci pocítí hned při běžných nákupech. Inflace se promítá, ale do mnoho dalších odvětví. Vliv má na hospodářský růst, nezaměstnanost, investice, důchody a podobně. Jakmile se inflace dostane mimo kontrolu, může způsobit dlouhodobé problémy, které se promítají do celé ekonomiky. Vzhledem k tomu, jak velký dopad inflace může způsobovat, tak není divu, že je tento ukazatel tak sledován. I přesto, že má inflace velký vliv na celkovou ekonomiku země, tak jsou ekonomové, kteří zastávají názor, že jistá míra inflace může být i prospěšná.

Mírná inflace Českou republiku v posledních letech netrápila. Naopak, v poslední době se česká ekonomika, a i ta světová potýkala s vysokou mírou inflace, která byla každodenním tématem. V České republice byly naměřené hodnoty nejvyšší od roku 1993. Vysokou míru inflace pocítil snad úplně každý, jelikož se promítala snad do všech odvětvích. Nejvíce byly pochopitelně ohroženy úspory, které se pod vlivem inflace značně ztenčovaly. Tento jev byl pocíťován hlavně při nákupech v obchodech. Vlivem inflace docházelo ke snížení kupní ceny peněz a na základě, toho si každý z obchodů za své příjmy odnášel mnohem menší nákupní košík, než tomu bylo v předešlé době. Nominální mzdy, platy, důchody či jiné výdělků ztrácely na své hodnotě a docházelo tak ke snížení reálných příjmů. Česká republika stála před velkou výzvou, která tady dlouho nebyla. Do této výzvy se zapojil stát se svou fiskální politikou a také centrální banka s měnovou politikou a společně se pokoušely svými nástroji zabezpečit zdraví růst ekonomiky.

Důvodů, které vedly k vysoké inflaci lze najít hned několik. V posledních letech celý svět postihla pandemie způsobená COVIDEM - 19, došlo k enormnímu zdražení elektřiny a také začala válka na Ukrajině s Ruskem. Výsledkem těchto faktorů byla pádívá inflace.

Tato bakalářská práce pojednává o vlivu inflace na mzdy a platy. Teoretická část práce představuje základní terminologii spjatou s tématem práce, která je důležitá k celkovému porozumění problematice. Nejdříve se zaměřuje na termín inflace, příčiny jejího vzniku, druhy, způsoby měření i cílování inflace. Následně je popsána terminologie hospodářské politiky, jelikož toto téma úzce souvisí s inflací a hospodářským růstem. Téma hospodářské politiky je zaměřené na monetární a fiskální politiku, které mají velký vliv na řízení hospodářské růstů, a tedy i inflace. Praktická část práce se zaměřuje na vývoj platů a mezd s ohledem na inflaci, a tak problematika pracovního trhu je také nezbytná k následnému porozumění praktické části práce. Dalším tématem teoretické části práce je tedy i subkapitola pracovního trhu. Tato subkapitola se věnuje celému trhu práce, objasňuje termíny zaměstnanosti, nezaměstnanosti, následky nezaměstnanosti, příčiny, vztah inflace s nezaměstnaností či odměňování pracovníků, kde jsou vysvětleny rozdíly mezi mzdy a platy, kterými se zabývá následně praktická část práce.

Následující podkapitola teoretické části práce je zaměřena na metodiku práce. Tato podkapitola je věnována jednotlivým postupům vedoucí k vypracování této práce. V podkapitole jsou vysvětleny jednotlivé kroky a postupy, které byly použity při zpracování práce. Metodika práce také zahrnuje postupy při získávání relevantní literatury a popisuje jednotlivé metody, které byly použity ke zpracování celé práce.

Další kapitola je věnována analytické části práce. Tato kapitola analyzuje vliv inflace na platy a mzdy od roku 2015 do třetího čtvrtletí roku 2023. Obsahem je také analýza vývoje inflace a

analýza vývoje sazeb, které byly použity měnovou politikou za účelem snížení inflace. Zpracovaná data jsou následně zaznamenána do grafů.

Cílem práce je analyzovat vývoj platů a mezd ve vztahu k inflaci a porovnat adaptaci na inflační vývoj mezi platy a mzdy. Dílčím cílem této práce je také zmapovat jednotlivá opatření monetární politiky ve vztahu k inflačnímu vývoji a zhodnotit účinnost jednotlivých opatření. Nedílnou součástí této práce je také poskytnout širší povědomí o vztahu inflace k platům a mzdám a přispět tak k lepšímu porozumění v této problematice. V závěru práce jsou sumarizované výsledky a zhodnocení účinnosti použitých opatření ze strany monetární politiky.

Toto téma bylo vybráno z důvodu jeho aktuálnosti, neboť inflace je důležitým ekonomickým ukazatelem a má významný dopad na ekonomiku a každého jedince. Analýza vlivu inflace na mzdy a platy může přinést nové poznatky a uvědomění, jak inflace ovlivňuje životy všech občanů.

2 Teoreticko-metodologická část práce

Teoreticko-metodologická část práce je věnována teoretické koncepci týkající se zejména inflaci, hospodářské politice, mzdám a platům, přerozdělování a důchodové politice. Tato část práce je klíčová pro následné porozumění problematice praktické části práce. Dále je popsána metodika práce a způsob získávání a zpracování dat, které vedly k vypracování teoretické a také praktické části práce.

2.1 Inlace

Cena je vyjádření hodnoty statků v peněžní jednotce. Peníze slouží jako prostředek pro směnu. Ceny jednotlivých statků se mohou v čase měnit. Vývoj cenové hladiny je závislý na mnoha faktorech. Nejčastěji mají ceny statků tendenci růst může, ale nastat pokles či stagnace. Růst či pokles cen vypovídá mnoho o ekonomické situaci dané země. Napovídá také, jak si stojí nabídka a poptávka. Stroukal (2023, s. 147) ve své knize uvádí, že ceny určují atraktivitu daného zboží a vysílají tak signál, zda je na místě zvýšit či snížit výrobu daného produktu. Tímto způsobem prozrazují ceny, jaké zboží je vzácné a není dobré s ním plýtvat. Autor dále doplňuje, že je žádoucí, aby se ceny neustále měnily a vysílaly tak signály o vzácnosti a tím pomáhaly měnit chování spotřebitelů, jak s daným statkem zacházet.

Inlace je obecný růst cen Goodwin et al. (2023, s. 28). Jurečka (2023, s. 132) vysvětluje že inflace pro většinu populace znamená zlo, proti kterému je potřeba bojovat. Najdou se i ekonomové, kteří zastávají názor, že mírná inflace, která je pod kontrolou nemusí být pro ekonomiku škodlivá a nemusí být nutným zlem. Kliková et al. (2019, s. 53) doplňuje, že inflaci lze považovat do určité míry za prospěšnou. Míra takto prospěšné inflace, by se měla pohybovat přibližně kolem dvou procent. Taková míra inflace má pozitivní vliv na zaměstnance, kteří pod vlivem očekávané inflace zvýší svou produktivitu, aby dosáhli zvýšení svých mezd, což následně zvýší i produktivitu podnikům. Tato míra inflace může mít i pozitivní dopadat na růst ekonomiky, a to díky investorům, kteří při takové inflaci budou chtít efektivně investovat svůj kapitál, což opět vede k hospodářskému růstu.

Podrobněji lze inflaci charakterizovat jako všeobecný růst cenové hladiny, jedná se tedy o situaci, kdy ceny služeb a zboží všeobecně rostou Farkačová (2021, s. 37). Rojíček et al. (2016, s. 364) dodává, že pokavaď dochází ke změně cen, tak tento jev pocítí téměř okamžitě každý jedinec. Vývoj cen je závislý na mnoha aspektech, mezi které patří například konkurence v dané lokalitě, rozsah zásahů ze strany vlády či aktuální situace hospodářského cyklu ekonomiky. Inflaci lze shrnout jako projev nerovnováhy v ekonomice, který se značí vzestupem cenové hladiny Kliková et al. (2019, s. 52).

V ekonomii jsou s vývojem cenové hladiny dále ještě spojovány další termíny, mezi tyto termíny patří desinflace a deflace. Dezinflace snižuje míru inflace, dochází tedy k jejímu zpomalování Jurečka et al. (2023, s. 132). Farkačová (2021, s. 130) ještě tuto problematiku doplňuje, že při dezinflaci sice dochází ke snižování tempa inflace, ale růst cenové hladiny nadále trvá. Autorka pak za příklad udává období od roku 2012 až do roku 2015, kdy v tomto období docházelo každoročně ke snížení inflace, ale zároveň byla míra inflace stále na kladných hodnotách.

Deflace je pak protikladem inflace neboli zmenšování cenové hladiny Mach (2023, s. 141). Černohorský (2020, s. 175) doplňuje, že deflace je dlouhodobý pokles cenové hladiny, který má větší negativní dopady na ekonomiku, než tomu je u inflace. Autor dále doplňuje že, deflace je doprovázená poklesem produktu ekonomiky, poklesem zisků podniků a bank a růstem nezaměstnanosti. Hlavní příčinu autor zmiňuje například předchozí bankovní krizi, s kterou

souvisí nízký růst peněžní zásoby na základě nižšího poskytování úvěru ze strany bank, což vede k následnému zpomalení ekonomiky, a to následně vytváří tlak na pokles cenové hladiny.

Deflace není v dnešní ekonomice, tak častým jevem, spíše tomu bývá naopak a ekonomie se setkává častěji s inflací. Farkačová (2021, s. 130) dodává, že nejbližší hodnoty směřující k deflaci byly v České republice zaznamenány v roce 2003, kdy byla roční inflace na hodnotách 0,1 %.

K základním ukazatelům v ekonomice je míra inflace, která prozrazuje mnoho o jejím vývoji (Rojíček et al. (2016, s. 365)). Míra inflace prozrazuje, jak se vyvíjí růst cenové hladiny. Ten se následně porovnává s inflačním cílem, který je stanovený Českou národní bankou. ČNB (2024d) uvádí, že inflační cíl je základní jednotkou v řízení měnové politiky. Je důležitý pro řízení cenové stability, neboť jeho naplňování přispívá ke zdravému ekonomickému růstu. Dále ČNB dodává, že inflační cíl v České republice je stanoven na výši 2 % v podobě meziročního přírůstku indexu spotřebitelských cen. (Rojíček et al. (2016, s. 365) hodnoty relativních cen se v čase můžou měnit, a proto je potřeba odlišovat změny dočasné, které mohou plynout z různých příčin jednorázových šoků, a pak také změny dlouhodobější povahy z příčin strukturálních změn v ekonomice. ČNB (2024d) uvádí, že různými nepředvídatelnými šoky, které ekonomiku běžné postihují, mohou skutečnou inflaci od inflačního cíle různě odchylovat. Na důsledky těchto nepředvídatelných šoků centrální banka sice reaguje, ale nesnaží se inflaci ihned tlačit k požadovanému cíli, jelikož by to nebylo makroekonomicky smysluplné. Kolísání inflační hodnoty je přirozené a je zachyceno v tolerančním pásmu. ČNB dále upřesňuje, že toto toleranční pásmo se pohybuje oběma směry nahoru i dolů od inflačního cíle, a to vždy kolem jednoho procentního bodu.

Jak už bylo řečeno nepříznivý vývoj cenové hladiny zasahuje mnoho odvětví ekonomiky, a tak sledování tohoto ukazatele je nedílnou součástí všech ekonomů. Růst cen má také vliv na životní úroveň všech spotřebitelů, neboť spotřebitel si při růstu cen za svůj důchod pořídí menší množství statků. Dochází tedy ke snižování reálného důchodu, což má za následek i snížení životní úrovně obyvatel.

V ekonomii lze najít mnoho názorů ohledně příčin inflace. Černohorský (2020, s. 166-169) rozděluje příčiny vzniku inflace na dva základní myšlenkové přístupy:

- **Monetaristický názor** – dle monetaristů je inflace peněžním jevem a je vyvolána tím, že množství peněz roste rychlejším tempem, než je růst přirozeného reálného agregátního výstupu ekonomiky. Inflace je příčinou vysokým tempem peněžní zásoby;
- **Keynesiánský názor** – Keynesiánci zastávají názor, že inflace je způsobená ze strany snížení agregátní nabídky v důsledku nabídkových šoků nebo zvýšením agregátní poptávky;

Příčiny inflace souvisejí se promítají i do jednotlivých druhů inflace. Druhů inflace lze najít hned několik. Každá má svá specifika nebo příčiny, které ji způsobují.

2.1.1 Druhy inflace

Inflace může vznikat z různých příčin a důvodů. Existuje více typů inflací a každý z těchto typů působí na ekonomiku rozdílným způsobem a zanechává různé následky. I nástroje, které lze použít k jejímu zmírnění se mohou s druhem inflace lišit. K nastavení správné protiinflační politiky, a i ke správné predikci budoucího vývoje je dobré identifikovat konkrétní druhy inflace, a tedy i jejich příčiny.

Inflaci v první řadě lze dělit podle tempa jejího růstu na plíživou, pádivou a hyperinflaci.

- **Plíživá inflace** – Jurečka et al. (2023, s. 139) popisuje tento druh inflace s delší dobou trvání, který má mírné a stabilní tempo. Představuje jednociferné číslo a na ekonomiku nemá výrazný negativní dopad. Plíživá inflace by měla dosahovat do 10 % Rojíček et al (2016, s. 367);
- **Pádivá inflace** – Jurečka et al. (2023, s. 139) popisuje tento druh inflace tak, že tato inflace roste rychlejším tempem a dosahuje dvou a někdy tříciferných čísel. Tato inflace tlumí ekonomický systém, ale i kvalitu sociálního systému, jelikož je tato inflace spojována s vyššími ekonomickými a sociálními náklady. Pádivá inflace přesahuje 10 % Rojíček et al. (2016, s. 367);
- **Hyperinflace** – Černohorský (2020, s. 183) popisuje hyperinflaci, jako vysoký nárůst cen, který se vymyká kontrole. Inflace může dosahovat až stovky či tisíce procent a peníze ztrácejí velmi rychle svou hodnotu. Hyperinflace přesahuje 100 % Rojíček et al (2016, s. 367);

Další rozdělení inflace je podle viditelnosti. Dělí se na skrytou, potlačovanou a otevřenou inflace.

- **Potlačovaná inflace** – Jurečka et al. (2023, s. 137) udává, že k potlačované inflaci dochází při regulaci cen ze strany vlády například zákazem zvyšování cen, stanovení cenového stropu, snížením daně na určité klíčové komodity či kontrolou marží v obchodech. Takto potlačovaná inflace znemožňuje přirozenému přizpůsobení cen tržním mechanismem. Po uvolnění cen naopak dochází k jejich rychlému růstu. Farkačová (2021, s. 146) pak dále doplňuje, že nedostatek určitého zboží může vést následně k černému trhu. Autorka k této problematice ještě dodává, že může nastat i substituční efekt. Kdy spotřebitelé začnou nedostatkové statky nahrazovat jinými obdobnými statky;
- **Skrytá inflace** – Jurečka et al. (2023, s. 136) uvádí, že o skrytou inflaci se jedná, když se zvýšení cen nepromítne do cenových indexů. Důvodem může být chybné sestavení spotřebního koše či změna struktury produkce k cenově prospěšnějším výrobkům. Autor dále doplňuje, že do tohoto druhu inflace se promítá například i zhoršená kvalita výrobků bez následné změny ceny či zmenšené množství prodáváného zboží ve stejném obalu za původní cenu. Farkačová (2021, s. 146) doplňuje, že typickým příkladem skryté inflace je snižování gramáže u výrobků, které se nepromítne do ceny v podobě zlevnění, ale naopak cena zůstává stejná. To samé platí i o kvalitě či změně receptury. Jakmile tyto změny nepromítne prodejce do ceny, nastává skryté zvyšování cen;
- **Otevřená inflace** – otevřená inflace má za následek v ekonomice růst cenové hladiny, dochází k neskrytému růstu cenové hladiny. Tato inflace je nejběžnějším typem Černohorský (2020, s. 183);

V ekonomii se dále dělí inflace dle vzniku její příčiny na poptávkovou a nákladovou.

- **Poptávková inflace** – Mach (2023, s. 183) popisuje vznik poptávkové inflace z důvodů zvýšení agregátní poptávky. Zvýšení agregátní poptávky vzniká růstem peněžní zásoby či rychlým obratem peněz. Černohorský (2020, s. 170) pak dodává, že mezi nejčastější vlivy zvyšující agregátní poptávku patří například zvýšení spotřebních výdajů domácností, zvýšení vládních výdajů či investic firem, ale také zvýšením peněz v oběhu;
- **Nabídková inflace** – Holman (2016, s. 538) uvádí příčinu nabídkové inflace hlavně na základě zvýšení nákladů, které následně zvyšují i ceny. Často se jedná o mzdové náklady či zvýšení cen některých surovin například ropy. Hlavním důvodem je tedy

zvýšení cen vstupů, následně rostoucí náklady zvyšují ceny a lze říct, že jedná o inflaci tlačenou náklady Jurečka et al. (2023, s. 143);

Holman (2016, s. 540) doplňuje, že inflaci lze podpořit i inflačním očekáváním, kdy se očekávání inflace promítá do cen zboží a následně se stává inflace setrvačnou. Lidé očekávají určitou inflaci a toto očekávání promítají do cen, která se na základě těchto domněnek zvyšuje. Černohorský (2020, s. 183) s pojmem inflace vysvětluje ještě termíny inflační spirálu a deflační spirálu. Inflační spirála vzniká, když na základě růstu inflace dochází k růstu mezd, což následně vede k většímu růstu inflace. Deflační spirála je situace, kdy klesají ceny a ekonomická aktivita z důvodů poklesu poptávky. Na základě toho dochází k poklesu výroby firem, k poklesu cen, a tedy i poklesům celkových zisků, to se následně může promítnout i do nezaměstnanosti.

2.1.2 Měření inflace

Znát míru inflace je důležité pro další predikce a propočty, jelikož s inflací souvisí mnoho dalších ekonomických údajů. Také je tato míra důležitá pro nastavení strategií fiskální a monetární politiky. Jurečka et al. (2023, s. 133) uvádí, že mezi další propočty související s inflací mohou být například výše reálných mezd, životních nákladů či důchodů a podobně.

Měření inflace je nezbytné k zjištění její aktuální míry. Jurečka et al. (2023, s. 133) autor doplňuje, že měřit souhrnnou cenovou hladinu velkému množství statků, s často odlišným tempem vývoje cenové hladiny, může být velkým problémem. Stěžením v přesnosti měření je i fakt, že totožné produkty mají často odlišné ceny v různých typech obchodů. Například ceny v supermarketech mají odlišné ceny v porovnání s cenami v malých obchodech na předměstí Farkačová (2021, s. 190). A z těchto důvodů se k souhrnnému měření cenové hladiny používají takzvané cenové indexy Jurečka et al. (2023, s. 133). Cenové indexy vyjadřují hodnoty cenové hladiny, nikoli míru inflace Jurečka et al. (2023, s. 136). Brčák et al. (2020, s. 150) pak upřesňuje, že k následnému vyjádření růstu cenové hladiny se používá míra inflace, která se uvádí v procentech a vyjadřuje procentuální rozdíl cenového indexu v měřeném období oproti základnímu období. Cenové indexy vyjadřují určité skupiny statků a služeb, které vstupují do výpočtu. Pošta (2018, s. 135) doplňuje, že deflátorů neboli cenových indexů sloužících k analýze cenové hladiny je hned několik. Poměří nominální a reálné hodnoty náležitých konkrétních agregátů z národních účtů. Lze využít například deflátoru hrubého domácího produktu, deflátor spotřeby domácností, deflátor spotřeby vlády, deflátor tvorby hrubého kapitálu, deflátor vývozu a dovozu či deflátozem hrubé přidané hodnoty.

Existuje několik metod k výpočtu, dle různých indexů. Každý má jinou metodiku a také účel využití. Mezi nejpoužívanější patří deflátor hrubého domácího produktu, index spotřebitelských cen, index cen výrobců a harmonizovaný index spotřebitelských cen.

Deflátor hrubého domácího produktu (HDP)

Deflátor patří k nejpřesnějším ukazatelům inflace, jelikož je tvořen cenami všech statků a služeb, které jsou obsaženy v hrubém domácím produktu Holman (2016, s. 528). Hodnoty deflátoru zachycují cenový vývoj v dané ekonomice nejkompexněji Soukup et al (2022, 35). Deflátor je zveřejňován statistickým úřadem společně s vývojem hrubého domácího produktu za určité čtvrtletí roku Soukup et al. (2022, s. 35). Černohorský (2020, s. 184) uvádí mezi výhody měření inflace deflátozem hrubého domácího produktu je hlavně komplexnost, protože měří ceny veškerých statků, které byly spotřebované v ekonomice přesně a v takové skladbě, v jaké byly spotřebovány v daném roce. Mezi nevýhody připisuje Černohorský (2020, s. 184) deflátoru HDP časové zpoždění, jelikož se HDP vykazuje za každé čtvrtletí, přičemž první údaje jsou publikovány přibližně 2,5 měsíce po skončení daného čtvrtletí. Autor dále popisuje

další nevýhodu deflátoru, a to absenci statků z dovozu, protože výpočet HDP výdajovou metodou je tvořen hodnotou čistým exportem, což je rozdíl exportu a importu. Zahrnuje pouze vývoz domácí produkce, ale již ne dovoz ze zahraničí. To může zkreslovat změnu cenového hladiny v zemích, kde významným podílem spotřeby domácností je dovážené zboží ze zahraničí.

Postup výpočtu deflátoru HDP popisuje Holman (2016, s. 528) nejdříve je nutné ocenit hrubý domácí produkt běžného roku v cenách běžného roku a následně v cenách minulého roku. Výsledek deflátoru HDP je HDP v cenách běžného roku vydělen HDP v cenách minulého roku. Na základě toho vznikne hodnota vyjadřující změnu cenové hladiny oproti minulému roku.

Index spotřebitelských cen (CPI z anglického Consumer Price Index)

K posouzení vlivu inflace přímo na spotřebitelé je vhodnějším způsobem měření inflace pomocí indexu spotřebitelských cen. Důvodem je, že tento index měří přímo růst spotřebitelských cen Holman (2016, s. 528). ČSÚ (2023b) tento index patří mezi nejdůležitější indikátory cenového vývoje, který reprezentativním způsobem měří za dané období vývoj relativní změny spotřebitelských cen statků, které jsou placeny obyvatelstvem a to včetně všech daní. Dalším využitím tohoto indexu je pro účely valorizace mezd, důchodů a jiných podpor. Informace jsou důležité i pro účely nájemných smluv či obdobných smluv, kde je potřeba zohledňovat inflaci ČSÚ (2024c).

Index spotřebitelských cen představuje koš spotřebních statků (produkty a služby), které domácnosti nejčastěji používají Farkačová (2021, s. 131). Soukup et al. (2022, s. 30) vádí, že konkrétní statky spotřebního koše jsou vybírány na základě spotřeby průměrné domácnosti země. Cenový reprezentanti jsou vybíráni, tak aby pokryly celou oblast spotřeby. Každému statku a službě je pak přidělena určitá váha. Brčák et al. (2020, s. 151) tato váha je přidělena z důvodů toho, že jednotlivé položky mají rozdílný podíl na spotřebě a zatěžují tak odlišně rozpočty domácností. Položky s vyšším dlouhodobým podílem na spotřebě domácností mají vyšší váhu než položky s nižším podílem na spotřebě. Váhy jednotlivých reprezentantů jsou po určitou dobu fixní. Spotřební koš se v čase aktualizuje, tak jak se mění charakter domácností. Farkačová (2021, s. 131) je tedy zřejmé, že spotřební koš neobsahuje úplně veškeré statky, které se v ekonomice prodávají, ale jen které domácnosti nejčastěji používají. V roce 2019 měl tento koš přes 1000 položek. Do těchto položek nepatřily jen potraviny, ale například také poplatky za psa, snubní prsten, elektrický zubní kartáček nebo také třeba automobil. Autorka dále dodává, že veškeré statky uvedené ve spotřebním koši nejsou kupovány každý rok a každou domácností, a právě zmiňované jednotlivé váhy konkrétních statků jsou důležité k tomu, aby odpovídali podílu na běžných nákupech průměrné domácnosti. ČSÚ (2023b) počet jednotlivých reprezentantů se mění, neboť každý rok probíhá aktualizace spotřebního koše. Index spotřebitelských cen je počítán na základě klasifikace ECOICOP (evropská klasifikace individuální spotřeby podle účelu), které má od původní klasifikace podrobnější členění spotřebního koše. Jednotlivé položky jsou následně členěny do 12 oddílů, které mají přiřazené váhy. Výběr reprezentantů probíhá s ohledem na váhový podíl ve struktuře spotřeby, ale také podle stálosti na trhu a také snadné případné zaměnitelnosti. ČSÚ (2023b) následovně jsou uvedené jednotlivé oddíly dle ECOICOP včetně uvedené váhy závorce (Váha je za rok 2020 uvedená v promile celkem 1000):

- Potraviny a nealkoholické nápoje (178,1);
- Alkoholické nápoje, tabák (87,0);
- Odívání a obuv (38,9);
- Bydlení, voda, energie (267,4);
- Bytové vybavení, zařízení domácnosti (58,3);

- Zdraví (26,5);
- Doprava (103,7);
- Pošty a telekomunikace (32,6);
- Rekreace a kultura (81,5);
- Vzdělávání (5,6);
- Stravování a ubytování (57,9);
- Ostatní zboží a služby (62,5);

Černohorský (2020, s. 185) výhodou výpočtu míry inflace pomocí indexu spotřebitelských cen je rychlost jeho počítání a možnost každoměsíčních aktualizací. Naopak nevýhodou výpočtu míry inflace pomocí tohoto indexu zmiňuje Černohorský, že se výpočet řídí pomocí průměrné domácnosti, ale individuální míra inflace se může u každé domácnosti lišit. Toto tvrzení doplňuje Revenda et al. (2023, s. 266) který uvádí, že určité skupiny populace si stěžují, že pocítují inflaci více, než jaká je její uváděná hodnota. Většinou se jedná o důchodce nebo třeba rodiny s dětmi. Tento pocit je vyvolán hlavně v tom, že jejich individuální koš má jiné váhové poměry, než jak je určeno v indexu spotřebitelských cen. Autor pak dodává, že tento nedostatek je řešen indexem životních nákladů.

Další nedostatky výpočtu toho indexů uvádí Brčák et al. (2020, s. 151), který zmiňuje, že index nebere v potaz změnu kvality výrobků v průběhu časů, což může být důvodem zvýšení ceny, ale tento důvod se následně nezohledňuje. Další nevýhodou uvádí, že index nezaznamenává změny množství ve spotřebě, které mohou být způsobeny například zvýšením cen některých druhů zboží, které pak spotřebitelé nahrazují relativně levnějšími, čímž se výsledná hodnota nákladů daného koše může zdát vyšší, než jsou skutečné náklady.

Soukup et al. (2022, s. 31) dále k této problematice doplňuje, že od roku 2019 se postupně začal zavádět scanner dat, aby spotřební koš co nejlépe zachycoval aktuální situaci ve spotřebě domácností. Scanner dat jsou konkrétní data z pokladen maloobchodních řetězců.

ČSÚ (2024) dále ještě doplňuje, že u inflace měřené indexem spotřebitelských cen jsou často uváděna různá čísla, i přestože jsou čísla rozdílná, jsou správná. Index spotřebitelských cen je uváděn v několika měřících obdobích. U každého takového indexu je uvedeno jednoznačné období, za které je míra inflace uváděna a také základ k němuž se vymezené období porovnává. Mezi nejčastější ČSÚ uvádí následující:

- Míra inflace vyjádřená přírůstkem průměrného ročního indexu spotřebitelských cen (vyjadřuje procentní změnu průměrné cenové hladiny za posledních 12 měsíců oproti průměru 12 předchozích měsíců);
- Průměrná roční míra inflace (ukazatel uvádí hodnotu téhož ukazatele v prosinci daného roku);
- Míra inflace vyjádřená přírůstkem indexu spotřebitelských cen ke stejnému měsíci předchozího roku;
- Míra inflace vyjádřená přírůstkem indexu cen k předchozímu měsíci;

Index cen výrobců (PPI zkratka z anglického Producer Price Index)

Mezi další indexy k výpočtu růstu cenové hladiny se používá index cen výrobců. Soukup et al. (2022, s. 35) uvádí, že tento index v sobě zahrnuje několik indexů, které sledují vývoj cenové hladiny v jednotlivých odvětvích ekonomiky. Patří sem například index cen průmyslových výrobců, index cen stavebních prací, index cen tržních služeb či index cen zemědělských výrobců. Holman (2016, s. 529) index cen výrobců je důležitý k analýze, jak působí domácí inflace na konkurenceschopnost našich výrobců v porovnání s výrobci ze zahraničí. Index cen výrobců také pracuje s určitým košem statků, jako index spotřebitelských cen, ale koš je rozdílný. Soukup et al. (2022, s. 35) uvádí, že jednotlivé koše jsou typické pro specifické odvětví s fixními váhami. Používají se zde ceny mezi dodavateli a odběrateli bez nepřímých daní. Autor dále dodává, že změny cenové hladiny výrobců často predikují budoucí změny spotřebitelských cen neboli nadcházející inflaci. Černohorský (2020, s. 187) výpočet indexu je stejný jako u indexu spotřebních cen s tím rozdílem, že se liší struktura koše. Autor dále dodává, že jednotlivé váhy košů se určují podle struktury tržeb v daném odvětví.

Harmonizovaný index spotřebitelských cen (HICP z anglického Harmonised Index of Consumer Prices)

Soukup et al. (2022, s. 32) udává, že harmonizovaný index je používán pro srovnání vývoje cenové hladiny v Evropské unii, publikován Evropským statistickým úřadem. Jednotlivé položky vycházejí z domácího indexu spotřebitelských cen, které jsou mírně upravené, tak aby mohly být srovnatelné s jednotlivými zeměmi a vznikla tak vypovídající hodnota.

2.1.3 Dopady inflace

Vysoká míra inflace má většinou negativní vliv na danou ekonomiku země. Jako první ji většinou pocítí domácnosti. Kliková et al. (2019, s. 54) doplňuje, že dle výzkumu veřejného mínění, považují lidé za mnohem škodlivější inflaci, než nezaměstnanost a obavy z vysoké inflační míry jsou podle veřejného mínění mnohem větší než z nezaměstnanosti. Farkačová (2021, s. 136) uvádí jako hlavní důsledek vysoké inflace snížení kupní síly peněz, který pocítuje široká veřejnost. Autorka dále vysvětluje i vliv inflace na podnikatelské subjekty. Těm se při zvyšování cen zvyšují dodatečné náklady, které jsou označovány jako náklady na změnu jídelníčku. Dále pak Revenda et al. (2023, s. 285) dodává, že nestabilita cenové hladiny znemožňuje podnikům možnost správného měření efektivnosti jednotlivých investičních variant při svém rozhodování o optimální alokaci zdrojů. Takto nečitelné ekonomické prostředí vede v dlouhém období k poklesu investic a následně ke zpomalení ekonomiky, což má za příčinu zvýšení nezaměstnanosti.

Inflace způsobuje zvýšení nákladů v mnoha odvětví. Revenda et al. (2023, s. 275) upřesňuje náklady inflace následovně:

- Inflace převážně při nepravidelném vývoji způsobuje firmám chybné rozdělení zdrojů do jednotlivých investic, což způsobuje snížení investiční aktivity. Je to dáno, tím že právě takto nepravidelná inflace může způsobovat problémy s přesným odhadem efektivnosti investic;
- Inflace zdražuje domácí produkci oproti zahraniční produkci – může vést až k nekonkurenceschopnosti se zahraničním trhem;
- Firmám či jiným subjektům rostou dodatečné náklady (například firmám se změnou ceníků nebo vládě, která musí aktualizovat mzdové tarify atd.);

- Vznikají účetní a daňové náklady (z důvodů že položky v bilancích jsou vedeny v pořizovacích cenách a následně dochází podhodnocení odpisů na základě inflace);

Přerozdělování

Rojíček et al. (2016, s. 389) udává, jako další dopad inflace přerozdělování bohatství. Růst inflace může být pro jednu stranu výhodou a pro druhou stranu nevýhodou.

Snížením kupní síly peněz dochází ke snížení reálného důchodu. Tuto problematiku popisuje ve své knize Jurečka et al. (2017, s. 146), který zmiňuje, že obecně inflace méně poškozuje příjemce, kteří mohou své výděly postupně přizpůsobovat vůči vývoji inflace. Naopak příjemci, kteří mají pevně stanovené výděly pociťují vyšší úbytek reálných příjmu. Autor dále dodává, že nejvíce se vysoká inflace dotkne převážně pobíratelů starobních, invalidních či jiných důchodů nebo také zaměstnanců z veřejného sektoru, kde k případnému zvyšování dochází až zpětně. Černohorský (2020, s. 173) doplňuje, že se jedná o přesun bohatství od příjemců fixních důchodů k příjemcům variabilních důchodů, jelikož příjemci fixních důchodů (starobní důchody, sociální dávky) mají důchody po určitou dobu fixní, a i když mohou být tyto důchody postupně například zákonem valorizovány, dochází k tomu až s časovým odstupem. Naopak variabilní důchody či jiné smlouvy mohou obsahovat inflační doložku, která zabezpečuje nominální zvyšování příjmů v případě určité inflace. Toto tvrzení i potvrzuje Revenda (2023, s. 285), který ještě dodává, že náhlé změny cenové hladiny, mají v praxi za následek přerozdělování bohatství a také snižování sociální jistoty obyvatelstva.

Farkačová (2021, s. 140) přínos ve vyšší inflaci může v některých případech pociťovat dlužník, a naopak ztrátu může pociťovat věřitel. Stává se tak, u půjčky s nominálním úrokem, která nezohledňuje inflaci. Dlužník na základě inflace vrátí v přepočtu na reálný důchod méně, než si zapůjčil. Černohorský (2020, s. 173) doplňuje, že dochází k přesunu bohatství od věřitelů k dlužníkům. Tím, že při inflaci dochází ke snížení reálných peněz, tak i přesto že dlužník splácí řádně a stále ve stejných splátkách, tak přece jen dochází z reálného pohledu ke snížení pravidelných splátek.

Holman (2016, s. 533) přerozdělování bohatství je jeden z důsledků inflace. Autor dále dodává, že přerozdělování bohatství se netýká pouze úvěrového odvětví, ale také se promítá do dalších smluvních vztahů, kde jsou uzavírány smlouvy na dlouhou dobu a bez očekávání či zohlednění inflace. Mezi tyto smlouvy patří například smluvní vztahy mezi nájemcem a pronajímatelem, zaměstnancem a zaměstnavatelem či akcionářem. K přerozdělování bohatství dochází také u poplatníků progresivních daní, kteří při zvyšování svých nominálních mezd vstupují do vyššího daňového pásma a následně zaplatí na daních vyšší částky Černohorský (2020, s. 173). Tato problematika je následně ještě vysvětlena v subkapitole zabývající se fiskální politikou.

Rothbard (2021, s. 63) udává, že přerozdělování bohatství je ve prospěch prvních držitelů peněz. Lidé, kteří dostanou nové peníze jako první, tak získají nejvíce, a to na úkor lidí, k nimž tyto nové peníze dorazí nejpozději. Tomuto přerozdělování se v ekonomii říká přerozdělování bohatství ve prospěch prvních držitelů.

2.2 Hospodářská politika

Péči a podporu hospodářského růstu zabezpečuje hospodářská politika. Hospodářskou politiku lze charakterizovat jako soubor různých opatření, strategií a nástrojů, které jsou využívány k dosažení stanovených cílů. Tyto cíle mají v zájmu především hospodářský růst. Kliková et al. (2019, s. 11) popisuje hospodářskou politiku, jako instituce s rozhodovací pravomocí, mezi které patří stát, vláda, centrální banky a jiné instituce, které své řízení směřují ve prospěch ekonomiky své země. Ovlivňování a řízení může být například státním rozpočtem, daňovým systémem, základními úrokovými sazbami nebo také pomocí antimonopolního úřadu. Kliková et al. (2019, s. 40) dále dodává, že se jedná o instituce, které mají aktivní podíl při tvorbě, realizaci a kontrole hospodářské politiky a mohou to být instituce státní či nestátní nebo také neformalizované skupiny například parlament, vládní instituce, emisní banka, soudní instituce a jiné.

Jurečka et al. (2023, s. 365) zmiňuje čtyři základní makroekonomické cíle hospodářské politiky:

- Cenová stabilita;
- Plná zaměstnanost;
- Ekonomický růst;
- Vyrovnanost platební bilance;

Kliková et al. (2019, s. 42-43) dále doplňuje, že k tomu, aby bylo možné dosáhnout těchto cílů a budovat tak vyspělou tržní ekonomiku musí být společnost postavena na principu trvalých všelidských hodnot na kterých se konsensuálně dohodnou tyto subjekty ve společnosti. Na vrcholu musí stát maximalizace společenského blahobytu, a k tomu také patří nejen materiální stránka, ale také základní společenské hodnoty jako je svoboda, spravedlnost, jistota, pokrok, nezávislost demokracie a racionalita. Posledním cílem jsou pak již zmiňované tradiční ekonomické cíle.

Charakteristika jednotlivých cílů je důležitá pro objasnění této problematiky. Prvním zmiňovaným cílem byla cenová stabilita. Cenová stabilita byla již popsána v podkapitole inflace 2.1 a tak tento cíl nebude dál rozebírán. Dalším zmiňovaným cílem byl ekonomický růst.

Ekonomický růst – Kliková et al. (2019, s. 46) udává, ekonomický růst je závislý na produkci v ekonomice neboli makroekonomickém výstupu (produktu). Od velikosti produktu se vyvíjí i úroveň celkových příjmů v dané ekonomice. K měření produkce se nejčastěji používá agregát hrubého domácího produktu (HDP), hrubého národního produktu (HNP), reálný HDP a nominální HDP.

- Hrubý domácí produkt vysvětluje Soukup et al. (2022, s. 21), tak že hrubý domácí produkt je hlavním ukazatelem, který zachycuje výkonost dané ekonomiky. Je vyjádřením tržní hodnoty veškerých finálních statků vyprodukovaných v dané ekonomice za dané období. HDP lze vypočítat třemi metodami. Výdajovou, výrobní a důchodovou metodou;
- Hrubý národní produkt zahrnuje veškeré statky vyrobené domácími výrobními faktory Lipovská (2017, s. 99);
- Nominální hrubý domácí produkt – hodnota nominálního HDP je stanovena na základě cen které jsou určeny trhem v době za kterou je počítán HDP Jurečka et al. (2017, s. 29).
- Reálný hrubý domácí produkt vysvětluje hodnota produkce statků ve stálých cenách Lipovská (2017, s. 101);

Kliková et al. (2019, s. 48) doplňuje, že mimo velikost produkce je pro ekonomický růst rozhodující tempo tohoto růstu neboli tempo růstu reálného hrubého domácího produktu z čehož se následně vyhodnocuje, zda je ekonomika na vzestupu či poklesu. Ekonomický růst měří změnu hrubého domácího produktu v procentech za konkrétní období Lipovská (2017, s. 101).

Dalším cílem hospodářské politiky byla zmiňovaná zaměstnanost. Této problematice je věnována podkapitola o trhu práce 2.3. Poslední zbývajícím cílem hospodářské politiky je vyrovnanost platební bilance jejíž dílčími cíli jsou také stabilní a optimální devizový kurz, optimální úroveň zadlužení nebo například přímé investice. Soukup (2022, s. 41-42) uvádí, že platební bilance je systematický zápis, který sumarizuje veškeré ekonomické transakce mezi rezidenty a nerezidenty za dané období. Zachycuje reálné transakce, které zachycují přesun zboží a služeb, tak i finanční transakce, které zachycují přesun kapitálu. Tuto bilanci v České republice sestavuje Česká národní banka. Platební bilance je tvořena třemi účty (běžný účet, kapitálový účet, finanční účet) a také saldem chyb a opomenutí. Kliková et al. (2019, s. 59-60) doplňuje, že jednotlivé účty jsou tvořeny:

- Běžný účet zachycuje toky statků z dovozu i vývozu (nejedná se jen o zboží, ale také služby, právních služeb, z cestovního ruchu atd.);
- Kapitálový účet zachycuje převody nevýrobních finančních aktiv (např. půda) a přerozdělení kapitálového charakteru (např. mezinárodní odpouštění dluhů);
- Finanční účet vykazuje čisté přírůstky a úbytky finančních aktiv a pasiv (např. přímé investice, portfoliové investice);

Jurečka et al. (2023, s. 365–366) dále zmiňuje, že z dlouhodobé zkušenosti plyne, že nelze dosáhnout všech cílů hospodářské politiky najednou. Mohou vznikat konflikty mezi jednotlivými cíli, a proto přiblížení k jednomu cíli může způsobit naopak vzdálení se od jiného cíle. Jako příklad nabízí autor situaci, kdy snaha o zvýšení ekonomického růstu pomocí expanzivní hospodářskou politikou se tento cíl může naplnit a společně s ním dojde i ke snížení nezaměstnanosti, ale současně se splněním těchto cílů může dojít ke zvýšení cenové hladiny neboli inflace. Autor dále doplňuje, že toto funguje i naopak. V případě, že bude chtít být dosaženo mírné inflace pomocí restriktivní hospodářské politiky, bude tento cíl často účinný, avšak za cenu zpomalení ekonomického růstu či zvýšení nezaměstnanosti, jak vysvětluje Phillipsova křivka, která je následně ještě zmíněna v subkapitole trhu práce.

Mimo konfliktního vztahu mezi jednotlivými cíli v hospodářské politice jsou i další vztahy. Kliková et al. (2019, s. 62) ve své knize zmiňuje jako první je neutralitu a nezávislost. Tento vztah se značí tím, že dosažením jednoho cíle nebude ovlivněno dosažení cíle jiného. Dalším zmiňovaným vztahem je vztah komplementarity, který vyjadřuje vzájemné doplňování a posilování cílů. Posledním zmiňovaným vztahem je vztah totožnosti, který vyjadřuje, že dva či více cíle se obsahově v zásadě neliší. Splňují v podstatě to samé. Například cíl nezaměstnanosti a zaměstnanosti. Oba tyto cíle splní to samé.

Nejběžnější je ovšem první zmiňovaný vztah, a to vztah konfliktu mezi jednotlivými cíli. Jurečka et al. (2023, s. 366) doplňuje, že tento konflikt bývá graficky znázorněn pomocí magického čtyřúhelníku. Tento trojúhelník má tvar diamantu a znázorňuje míru úspěšnosti při plnění jednotlivých cílů.

V práci byly představeny nejdůležitější a hlavní cíle hospodářské politiky. A jak už bylo řečeno, hospodářskou politiku tvoří více aktérů, kteří ji mohou svými nástroji ovlivňovat. Hlavními dvěma aktéry, kteří mají velkou převahu a jednají na sobě nezávisle je v České republice stát a centrální banka. Tito aktéři ovládají hospodářství pomocí fiskální a monetární politiky a úzce souvisí s inflací.

2.2.1 Monetární politika

Monetární politika je to důležitý nástroj, kterým je ovlivňována ekonomika prostřednictvím řízení peněžní nabídky a peněžní zásoby. Tento nástroj ovládá v České republice centrální banka neboli České národní banka.

Cíle monetární politiky

ČNB (2024e) monetární neboli měnová politika má zajišťovat nejen nízkou a stabilní inflaci, ale také předvídatelnou inflaci. Za cenovou stabilitu se nepovažuje nulová inflace, ale kladná a stabilní. Taková inflace má pozitivní vliv na vývoj ekonomiky. Dalším činností monetární politiky centrálních bank jsou také péče o měnový kurz, hrubý domácí produkt a případně další makroekonomické veličiny Farkačová (2021, s. 114). V České republice měnovou politiku vykonává Česká národní banka, která má vysokou mírou nezávislosti Kliková et al. (2019, s. 203). Revenda (2023, s. 191) doplňuje, že i když jsou v současné době ve většině zemích centrální banky v měnové oblasti nezávislé, může tomu být v některých zemích i odlišně. A to tak, že centrální banka měnovou politiku sice provádí, ale o jejím charakteru a hlavních cílech nerozhoduje, nebo rozhoduje jen částečně s další institucí například vládou či v rámci daného zákona. Kliková et al. (2019, s. 203) v České republice je ČNB tedy nezávislá a rozhoduje ve jménu ní bankovní rada, kterou volí prezident. Autorka dále dodává, že dalšími funkcemi České národní banky mimo měnovou politiku jsou i emise hotovostních peněz, regulace a dohled nad komerčními bankami a ČNB je také bankou státu (vede vládní účty).

Revenda (2023, s. 285) mimo hlavní cíl měnovou stabilitu uvádí autor další cíle:

- Udržitelný hospodářský růst;
- Přirozenou míru nezaměstnanosti;
- Rovnováhu platební bilance;
- Péče o měnu;

Cílování inflace

K docílení měnové stability se používá záměrné cílování inflace. ČNB (2024d) cílování inflace je usilování o dodržení stanového inflačního cíle centrální bankou. V České republice se centrální banka stará o měnovou politiku pomocí cílování inflace již od roku 1998. Cílování inflace má dva důležité kroky. Stanovení konkrétního inflačního cíle a pravidelné sestavování prognózy budoucího ekonomického vývoje. Vzhledem k tomu, že opatření měnové politiky se v inflaci promítá zpětně s delším časovým odstupem musí být zvolena opatření ČNB na základě představy na rok až rok a půl dopředu. Tato představa vychází ze zmiňované prognózy. ČNB (2024c) prognóza ekonomického vývoje je sestavována čtyřikrát ročně odborníky z měnové sekce a její sestavení je na základě někdy až měsíčního jednání, které je doprovázeno diskusemi, expertními názory, číselnými analýzami, širokou škálou údajů o vývoji domácí i zahraniční ekonomiky. Tento celý proces je také doprovázen zpětnou vazbou bankovní rady, se kterou odborníci, kteří tuto prognózu sestavují průběžně diskutují.

Kliková et al. (2019, s. 216) popisuje mechanismus cílování inflace České národní banky, tak že nejdříve si ČNB stanoví inflační cíl, který se zaváže naplnit. Společně také vypracovává inflační prognózy, s potazem na zpoždění měnové politiky. Pokaždě se inflační cíl odchyluje od inflační prognózy je za potřebí využít monetárních nástrojů, tak aby byl naplněn inflační cíl. Revenda et al. (2023, s. 285) doplňuje, že měnová politika se v cílování inflace zaměřuje převážně na jeden cíl, a to udržování stabilní cenové hladiny, protože se opírá o tezi, že splněním toho cíle zajistí dobrý předpoklad pro splnění dalších cílů hospodářské politiky v dlouhém období. Kliková et al. (2019, s. 73) ještě doplňuje, že z krátkodobého hlediska, není

vždy nutný rychlý zásah ze strany centrální banky na zvýšenou inflaci (pokud není příliš vysoká) jelikož restriktce, které by musela banka použít by zároveň snížila i hospodářský růst. Naopak v dluhovém období už restriktce potřeba budou, jelikož by vysoká inflace ekonomice škodila.

Nástroje měnové politiky

Revenda et al. (2023, s. 285) uvádí, že měnová politika se opírá o hlavní cíl, a to udržení stabilní domácí cenové hladiny. Splněním tohoto cíle vytváří, tak základní předpoklad pro dosažení dalších svých cílů v dlouhém období.

Česká národní banka má k dispozici k dlouhodobému udržování inflačního cíle nástroje měnové politiky, pomocí nich se snaží naplnit své inflační cíle.

Jurečka et al. (2023, s. 189–192) hlavní nástroje měnové politiky:

- Operace na volném trhu (dvoutýdenní repo sazba, diskontní sazba, lombardní sazba);
- Intervence na devizových trzích;
- Povinné minimální rezervy;

Operace na volném trhu

Lipovská (2017, s. 124) uvádí že výše inflace je ovlivněna cenou peněz a cena peněz je stanovena úrokovou mírou. Autorka dále dodává, že čím vyšší bude úroková míra o to bude menší poptávka po penězích ze strany domácností i firem, čímž bude zajištěna nižší inflace. Hlavním nástrojem centrálních bank v péči o cenovou stabilitu jsou tedy sazby. Jurečka et al. (2023, s. 190) uvádí, že operacemi na volném trhu se rozumí obchody (nákupy či prodeje) cenných papírů, konkrétně se jedná o státní či jiné vysoce kvalitní dluhopisy. Tyto obchody ovlivňují množství peněz v oběhu. Sazby jsou hlavním impulsem k nákupům či prodejům. O výši sazeb rozhodují centrální banky na svých zasedáních. ČNB (2024b) doplňuje, že o nastavení výše sazeb jedná bankovní rada České národní banky na pravidelných zasedáních a výsledek z jednání je po zasedání ihned uveřejněn na stránkách ČNB.

V praktické části práce je znázorněn vývoj sazeb od roku 2015 až do třetího čtvrtletí roku 2023. Z údajů lze vyčíst, že v mimořádných případech může dojít k častějšímu zasedání, podobně jako tomu bylo například při pandemii COVIDU-19.

Z výše uvedeného plyne, že jednou z příčin vysoké inflace je tedy množství peněz v oběhu. Ne vždy je nutný okamžitý zásah na zmírnění inflace pomocí měnové politiky. Některé případy vysoké inflace jsou krátkodobého trvání a ekonomika si s nimi poradí sama. Skořepa (2023, s. 175) uvádí, že zvýšená inflace nepředvídatelnými událostmi, mezi které patří například havárie plynovodu nebo mizerná úroda, se většinou toleruje. I když tyto nepředvídatelné události inflační cíl převyšují a ekonomický výkon je tlačěn pod normál, tak není zřejmé, jaká by měla být reakce měnové politiky. Většinou se tento jev ekonomikou přežene bez nutnosti zásahu měnové politiky během pár kvartálů. Mandel a Tomšík (2018, s. 283) doplňují, že zásahy ze strany centrálních bank při neplnění inflačního cíle, mohou mít udělenou výjimku pro neplnění inflačního cíle. Může se jednat o situaci cenových šoků na světových komoditních trzích, při zvýšení nepřímých daní či náhlou spekulativní změnu měnového kurzu. Autoři dále dodávají, že se jedná o jednorázové vlivy, které postupně odezní.

Jurečka (2023, s. 191) uvádí, že Česká národní banka používá k operacím na volném trhu tři základní sazby:

- Dvoutýdenní repo sazba;
- Diskontní sazbu;
- Lombardní sazbu;

Jurečka (2023, s. 191) první zmiňovaná repo sazba patří k nejdůležitějším sazbám, které ČNB využívá k řízení měnové politiky. ČNB (2024b) vysvětluje repo sazbu, jako limitní úrokovou sazbu pro repo operace, jimiž se ovlivňují krátkodobé tržní úrokové sazby. Touto sazbou ČNB stahuje přebytečnou likviditu komerční bankám výměnou za zástavu cenných papírů. ČNB dále dodává, že tento obchod je sjednán s dohodou o zpětném nákupu, což znamená, že po splatnosti Česká národní banka vrátí zpět půjčené peníze dané bance i s dohodnutými úroky a daná banka vrátí zpět cenné papíry. Lipovská (2017, s. 125) doplňuje, že pochopitelně budou chtít banky půjčovat peníze centrální bance hlavně v době, kdy bude repo sazba vysoká. Při nízkých sazbách pro banky tento obchod nebude dostatečně atraktivní a raději peníze půjčí firmám na rozvoj svého podnikání či domácnostem. Jurečka et al. (2023, s. 190) doplňuje, v tomto směru lze rozlišit dvě možnosti, kterým směrem lze směřovat monetární politiku. Jedná se o expanzivní a restriktivní směřování. Pod expanzivním směřováním si lze představit lehce dostupné peníze a pod restriktivním směřováním si lze představit těžce dostupné peníze, a to je princip úrokových sazeb.

Repo sazby jsou tedy jedním z klíčových nástrojů, kterými Česká národní banka ovládá množství peněz v oběhu a tím i tedy míru inflace. Tato problematika bude následně rozpracována i v praktické části práce, kde bude znázorněn i vývoj sazeb s ohledem na inflaci.

Česká národní banka má i další nástroje pomoci, kterých ovládá měnovou politiku. Dalším nástrojem jsou diskontní a lombardní sazba. Jurečka et al. (2023, s. 191) obě tyto sazby slouží k transakcím mezi centrální bankou a komerčními bankami. Komerční banky mohou tyto transakce vykonávat prakticky kdykoliv během účetního dne ČNB. Aby banky mohly transakce vykonávat kdykoliv během účetního dne ČNB je potřeba, aby měly komerční banky uzavřenou smlouvu o automatických facilitách. V České republice jsou diskontní sazbou úročeny volné rezervy bank Revenda et al. (2023, s. 203). Za tuto sazbu si mohou obchodní banky u centrální banky přes noc uložit likviditu ČNB (2024b). Diskontní sazba je nižší než repo sazba Jurečka et al. (2023, s. 191).

Lombardní sazba stanovuje úrok pro lombardní úvěry Revenda et al. (2023, s. 203). Za tuto sazbu si mohou obchodní banky od centrální banky přes noc půjčit likviditu ČNB (2024b). Jurečka et al. (2023, s. 191) doplňují, že lombardní sazbu využívají komerční banky, když pociťují nedostatečnou likviditu. Banky, které si tímto způsobem půjčují prostředky, tak musejí poskytnout záruku v podobě cenných papírů. Lombardní sazba je pak nejvyšší ze všech třech sazeb zmiňovaných sazeb.

Povinné minimální rezervy

Mezi další nástroj měnové politiky patří povinné minimální rezervy pro komerční banky. ČNB (2021) stanovené povinné minimální rezervy ukládají obchodním bankám povinnost držet minimální stanovené množství likvidních prostředků na účtech centrální banky, které slouží jako rezervy. Lipovská (2017, s. 125) povinné minimální rezervy, také ovlivňují výši peněz v oběhu. Pokud centrální banky tyto rezervy stanoví obchodním bankám příliš vysoké, tak banky nebudou mít tolik množství peněz na půjčování a následkem bude snížení peněz v oběhu. Tímto způsobem je ovlivňována i poskytování úvěrů Jurečka et al. (2023, s. 191). ČNB (2023) doplňuje, že povinné minimální rezervy České národní banky už dlouhou dobu nejsou nástrojem měnové politiky a plní hlavně úlohu jako likvidní rezervy k zajištění hladkého

průběhu mezibankovního styku. Výše těchto rezerv je počítána z vkladů nebankovních subjektů dané banky Revenda et al. (2023, s. 206). V České republice je stanovena povinná minimální rezerva na 2 % ČNB (2023). Jurečka et al. (2023, s. 193) úplně původní účel nástroje povinných minimálních rezerv bylo zvýšení důvěry bankovního sektoru. Nyní tento účel je zaopatřen jinými nástroji jako je například kapitálová přiměřenost, zpřísnění pravidel v poskytování rizikových úvěrů či povinnost pojištění vkladů.

Devizové intervence

Soukup et al. (2022, s. 510-511) devizové intervence, patří k dalším měnovým nástrojům. Jedná se o prodej či nákup domácí měny za zahraniční měnu, čímž centrální banka ovlivňuje devizové rezervy. Česká národní banka používá devizové intervence zejména v případech, pokavad' se vyhlášené sazby (hlavně repo sazba) dostanou k nulové hodnotě. Černohorský (2020, s. 98) ještě doplňuje, že mohou nastat i výjimečné případy záporných sazeb. K tomuto kroku mohou centrální banky přistoupit na základě obav z deflace a poklesu ekonomiky v případě, že se sazby již dostaly na nulové hodnoty. Na základě vyhlášené záporné hodnoty, tak centrální banka úročí vklady komerčních bank zápornou hodnotou. Tímto krokem vysílá bankám signál, aby svou volnou likviditu nabízely firmám a domácnostem k investicím a spotřebě a došlo tak k ekonomickému růstu. Auto dále dodává, že je pak na bankách, zda tyto náklady ponесou samy nebo je přenesou na své klienty. Záporné hodnoty byly aplikovány jen v několika málo státech například v roce 2009 ve Švédsku či v roce 2012 v Dánsku.

Záporné sazby jsou však mimořádným opatřením a spíše se využívá devizová intervence. ČNB (2024a) nástroj měnové politiky devizovou intervencí používá Česká národní banka k ovlivňování kurzu. Devizové rezervy neboli rezervy zahraniční měny neslouží jen pro účely zajištění vnějších potřeb státu, ale také pomocí nich fixují centrální banky kurz domácí měny vůči zahraniční měně, čímž vyrovnávají nesoulad mezi poptávkou a nabídkou po domácí měně. Kliková et al. (2019, s. 210) dále upřesňuje, že k udržení požadovaného kurz může centrální banka používat přímé či nepřímé intervence. Jestliže chce centrální banka zhodnocení domácí měny musí učinit intervencí v její prospěch, což znamená nákup domácí měny, a tedy prodej cizí měny. V případě, že chce domácí měnu znehodnotit, tak je potřeba prodat domácí měnu a nakoupit cizí měnu.

Nesoulad mezi poptávkou a nabídkou po domácí měně vzniká většinou při řízení měny na základě politiky fixního kurzu ČNB (2024a). Jurečka et al. (2023, s. 333) vysvětluje, že fixní kurz neboli pevný kurz je ovlivňován oficiálními intervencemi, tak aby nominální hodnota kurzu byla udržována na dopředu vyhlášené úrovni. Autor dále vysvětluje i řízení měny politikou plovoucího kurzu, který není ze strany centrálních bank ovlivňován a jeho hodnota je určena nabídkou a poptávkou na trhu neboli tržním mechanismem. ČNB (2024a) Česká národní banka řídí měnu pomocí řízeného plovoucího kurzu a ovládá tak měnovou politiku devizovou intervencí, až když sazby dosáhnou nulové úrovně a je potřeba dalších zásahů pomocí měnové politiky.

Názory ekonomických škol na inflaci a monetární politiku

Názory jednotlivých ekonomických škol na inflaci a vliv monetární politiky se liší. Revedna et al. (2023, s. 284) ve své knize popisuje jednotlivé názory:

- Kyenesovci (postkeynesovci) – tato ekonomická škola zastává názor, že role peněz má vliv, na inflaci poměrně nevýznamnou. V teorii uvádějí, že v ekonomice nemůže dlouhodobě být přebytečné množství peněz. Peníze, které vzniknout v ekonomice jako přebytečné, jsou následně použity na umožnění úvěrů a tím jsou staženy z oběhu. Zkoumají inflační příčiny na straně nabídky. Za ztrátu rovnováhy cenové hladiny

mohou podle této školy hlavně dva faktory a to šokové (například surovinová krize) a permanentně působící (například soustavný tlak odborů na růst mezd);

- Monetaristé – zastávají názor, že růste cenové stability v dlouhém období je způsobeno monetárními příčinami. Tempo růstu peněžní zásoby je pouze v rukou centrálních bank. Jako příklad svého tvrzení poukazují na historické dění všech hyperinflací, které bylo zapříčiněno nadměrnou emisí peněz a je tedy důležité, aby centrální banky dlouhodobě udržovaly stabilní růst měnové zásoby;
- Nová klasická makroekonomie – zdůrazňuje utváření inflačního očekávání tržních subjektů. Inlace startuje, jakmile tržní subjekty zjistí, že se centrální banka snaží o expanzivní politiku prostřednictvím nadměrné emise peněz;
- Nová keynesovská ekonomie – považuje měnovou politiku za důležitý činitel k udržení cenové stability. Upřednostňují názor, že na utváření agregátní poptávky mají vliv úrokové míry. Odmítají kvantitativní teorii peněz. Zastávají názor, že inflační tlaky jsou způsobené tím, že je agregátní poptávka je vyšší než hodnota potenciálního produktu;

2.2.2 Fiskální politika

ECB (2024a) ačkoli fiskální a měnová politika fungují odlišnými způsoby a jsou také na sobě nezávislé a mají odlišné hlavní cíle, tak tyto cíle jsou vzájemně propojené. Obě tyto politiky mají zájem na zdravém hospodářském růstu. Monetární a fiskální politika ovlivňují ekonomiku jinými způsoby, ale vzájemně se doplňují, a i se ovlivňují, jelikož cenová stabilita a vyvážená ekonomika spolu úzce souvisí. Kliková (2019, s. 183) fiskální politika se pomocí svých nástrojů snaží udržovat stabilní růst ekonomiky a nízkou nezaměstnanost, tyto cíle vedou k dalším cílům, a to k udržení nízké a stabilní inflaci neboli vyrovnané platební bilanci. Péče o cenovou stabilitu, tak mají s monetární politikou společnou.

Funkce a nástroje fiskální politiky

Jurečka et al. (2023, s. 216) rozpočtová politika využívá k růstu a podpoře ekonomiky nástroje typu výdaje státního rozpočtu, daně, cla, pravidla amortizace apod. Černohorský (2020, s. 426) doplňuje, že fiskální politika by také měla usilovat o snižování veřejného dluhu a nevytváření tlaků na růst inflace. Kliková (2019, s. 183) ovládat fiskální politiku může pouze vláda, a tak lze říci, že nositelem fiskální politiky je tedy vláda. Mimo uvedené cíle plní fiskální politika ještě další funkce:

- Redistribuční (zajištění přerozdělování důchodu);
- Alokační (především veřejných statků);
- Stabilizační (zajištění stabilizace hospodářského cyklu);

Kliková et al. (2019, s. 183) ve své knize dělí nástroje fiskální politiky na:

- vestavěné stabilizátory;
- diskreční stabilizátory;

Automatické neboli vestavěné stabilizátory zahrnují nástroje, které při zavedení působí automaticky a není třeba dalších zásahu, automaticky tudíž stabilizují ekonomiku. Jurečka et al (2023, s. 218) doplňují, že vestavěné stabilizátory jsou stavěny, tak aby samočinně zmírňovaly výkyvy v ekonomice. Mají zmírňovat rozpínání v době vzestupu tím, že samočinně redukovují výdaje. V opačném případě neboli v poklesu ekonomiky se tyto výdaje samočinně zvyšují. Kliková et al. (2019, s. 183) mezi tyto nástroje patří mandatorní výdaje, progresivní daně z příjmu a transferové platby jako jsou například podpory v nezaměstnanosti či obdobné jiné podpory. Působení vestavěného stabilizátoru lze uvést na příkladu podpor v nezaměstnanosti.

Stabilizátor při růstu nezaměstnanosti v době recese, zajistí podpory v nezaměstnanosti a tím pomáhá vyrovnat pokles příjmu nezaměstnaným osobám, čímž se stabilizuje ekonomika. Jurečka et al. (2023, s. 219) k této problematice ještě doplňuje, že fond podpory, který je tvořen pro tyto účely, se naplňuje v době hospodářského růstu, když je nezaměstnanost nízká, a to z plateb za pojištění od zaměstnanců. Těmito platbami se snižuje agregátní poptávka právě o výši, kterou platí zaměstnanci za toto pojištění, a to následně působí na to, aby se ekonomika nepřehřála. V opačném případě tedy v poklesu ekonomiky se díky vyplaceným podporám pro nezaměstnané zvyšuje agregátní poptávka, a to ve výši kterou vyplácí tento fond. Zajišťuje, tak vyrovnání ztracených příjmů a tím i zabraňuje poklesu agregátní poptávky.

Kliková et al. (2019 s. 183) při progresivním zdanění dochází k obdobnému výsledku. Tento proces zajišťuje, že v době recese, kdy příjmy zaměstnancům klesají probíhá vykompenzování poklesu příjmu poklesem daní, jelikož systém nižší příjmy převádí do nižších daňových pásem. Jurečka (2023, s. 219) tuto problematiku doplňuje, že systémem progresivní daně z příjmu zajišťuje v době ekonomického poklesu snížení daňové zátěže mnohem rychleji, než klesají příjmy, a to pomáhá ekonomice proti dalším poklesům jelikož, tak agregátní poptávka neklesá.

Diskreční stabilizátory jsou již jednorázová rozhodnutí, která používá vláda k plnění svých cílů Jurečka (2023, s. 218). Kliková et al. (2019, s. 184) mezi tyto opatření patří například změna daňových sazeb, změna struktury či položek vládních výdajů či veřejné programy a projekty zaměstnanosti. Výhodou těchto potřeb, je že je lze aplikovat operativně, ale nevýhodou je časové zpoždění výsledku.

Státní rozpočet

Státní rozpočet patří k významnému nástroji fiskální politiky Černohorský (2020, s. 426). Kliková et al. (2019, s. 184) dále ještě upřesňuje, že mimo státní rozpočet jsou i další rozpočty, a to rozpočty vyšších územně správních celků a municipální rozpočty. Tyto rozpočty jsou sestavovány obcí či krajem, které následně musí být schválené ze strany zastupitelstva. Tyto rozpočty jsou hlavním nástrojem samosprávy. Další oblasti rozpočtů zmiňuje autorka také mimorozpočtové fondy (například Státní fond kultury či Státní fond životního prostředí) nebo také rozpočty státních podniků.

Černohorský (2020, s. 426) hlavním nástrojem fiskální politiky, ale zůstává státní rozpočet. Stát pomocí příjmu a výdajů ovlivňuje agregátní nabídku a poptávku. Státní rozpočet lze charakterizovat jako řízený peněžní fond, který mají ve správě úřední orgány státní správy Kliková et al. (2019, s. 184). Lipovská (2017, s. 134) dále dodává, že na každý nadcházející rok musí projít státní rozpočet schválením ze strany vlády. Státní rozpočet je tvořen bilancí příjmu a výdajů. A právě tyto toky podstupují schválení ze strany vlády. Jurečka et al. (2023, s. 219–225) doplňuje, že mezi hrazené výdaje státního rozpočtu patří například výdaje na státní správu, sociálního zabezpečení, zdravotnictví, školství, financování některých klíčových investic a jiné. Konkrétně se jedná o výdaje: transfery domácnostem, financování veřejných statků, transfery v podnikové sféře a také platby za úroky z veřejného dluhu Rojíček et al. (2016, s. 298). Ke krytí těchto výdajů jsou potřeba příjmy státního rozpočtu. Tyto příjmy pochází ze stran domácností a firem. Rojíček et al. (2016, s. 298) konkrétní příjmy vládního rozpočtu, jsou příjmy pocházející z daní, přijatých úroků, pronájmů, splátek z poskytnutých úvěrů, příjmy z prodeje majetku, přijaté dotace a příspěvky. Výsledek pak těchto příjmu a výdajů představuje rozpočtové hospodaření. Rojíček et al. (2016, s. 298) celkové saldo vládních financí může mít kladné, záporné či nebo nulové výsledky. Jestliže je výsledek kladný mluví se přebytkem, v případě záporné hodnoty se mluví o deficitu a u nulového výsledku se mluví o vyrovnaném hospodaření.

Státní rozpočet je tedy jeden z hlavních nástrojů fiskální politiky. Všeobecně lze říct, že plánování fiskální politiky je nutné s předstihem a s ohledem na to, že státní rozpočet je

plánovaný vždy na rok dopředu, a tak lze říct, že je v tomto směru fiskální politika méně variabilní, než monetární politika. Jurečka et al. (2023, s. 219) ještě doplňuje, že v průběhu již započatého období mohou však nastat nepředvídatelné situace, které způsobí mimořádné výdaje například přírodní pohroma a lze tedy následně prosadit v parlamentu dodatečné výdaje v rozpočtu.

Daně, přerozdělování a důchodová politika

Daňová politika každé země ovlivňuje nejen státní rozpočet, ale také životní úroveň svých obyvatel. Daňová politika se významně promítá do mezd a platů, a tak je potřeba, aby byla tato politika nastavena optimálně, čím lze předejít i případným daňovým únikům.

Lipovská (2019, s. 141) uvádí, že výše a povinnost placení daní je zákonem dáno, je to nedobrovolná a povinná položka všech daňových poplatníků. Daně, které stát vybírá jsou neúčelové a stát je následně přerozděluje dle potřeby, zároveň jsou daně také neekvivalentní. Placením daní dochází ke snižování bohatství daňovým poplatníkům. Jurečka et al. (2023, s. 221) daně lze rozdělit na přímé a nepřímé. Přímé daně vycházejí z majetkových poměrů poplatníka například daň z příjmu fyzických osob, daň z příjmu právnických osob či daň z nemovitých věcí. Jedná se tedy o snižování příjmů. Nepřímé daně příjmy nesnižují, ale uplatňují se až následně například při nákupu produktů či služeb, jelikož jsou součástí ceny daných statků. Patří sem daně například spotřební daň a daň z přidaného hodnoty.

V práci bylo uvedeno, že fiskální politika má i funkce alokační, redistribuční a regulační. Tyto funkce souvisejí právě s daněmi, neboť daně jsou v tomto směru hlavním nástrojem. Lipovská (2019, s. 143) tyto funkce blíže popisuje:

- Alokační funkce – touto funkcí stát financuje státní výdaje například školství, zdravotnictví, armádu a jiné;
- Redistribuční funkce – neboli funkce přerozdělování. Stát z daňových příjmů vyrovnává rozdíly v příjmech občanů;
- Regulační funkce – pomocí daní se snaží stát měnit chování občanů. Příkladem může být zvýšená daň na cigarety, která má motivovat k omezení kouření;
- Stabilizační funkce – jedná se o podporu ekonomiky pomocí výdajů vlády;

Funkci přerozdělování dále ještě rozvádí Kliková et al. (2019, s. 259) která doplňuje, že přerozdělováním důchodů se politika snaží odstranit rozdíly ve společnosti. Hlavním nástrojem v této politice je rozpočtová soustava (důchodové daně, negativní důchodové daně, rovná daň a nepřímá daň).

Jurečka et al. (2023, s. 220) rozděluje dále daně na lineární, progresivní a regresivní

- Lineární daň – podíl těchto daní se s rozdílem příjmu nemění. Sazby těchto daní jsou dány pevně procentuálně. Nejvyšší daně sice zaplatí poplatníci, kteří mají nejvyšší příjmy, ale poměr se mezi daňovými poplatníky nemění;
- Progresivní daň – čím vyšší příjem má daňový poplatník, tím vyšší je i daňová sazba. Příjemci vyšších příjmů platí celkově vyšší daně, a i poměr mají vyšší než poplatníci s nižšími příjmy;
- Regresivní daň – daňové sazby klesají s růstem příjmů poplatníků;

Fiskální i monetární politika má hlavní cíle odlišné, ale vzájemně propojené. Obě tyto politiky jsou na sobě nezávislé, ale jejich jednání by mělo být ve vzájemném souladu. Pokaždě by se například Česká národní banka snažila o zmírnění inflace a začala by zvyšovat sazby a vláda

by tento krok nerespektovala a pomocí fiskální politiky by zvyšovala peněžní zásobu v oběhu, tak by pravděpodobně ke snížení inflace nedocházelo. Je důležité, že i když jsou tyto politiky vzájemně nezávislé, aby společně spolupracovali.

2.3 Trh práce

Brožová (2018, s. 1) trh práce lze charakterizovat jako trh výrobních faktorů, kde se střetává nabídka s poptávkou. Každý, kdo nabízí a pronajímá na trhu práce své schopnosti v podobě lidského kapitálu, pochopitelně očekává adekvátní mzdu za vykonanou práci. Trh práce je tvořen třemi aktéry, tito aktéři jsou pracovníci, firmy a také vláda Lipovská (2017, s. 80). Nabídku vytvářejí domácnosti, které za odměnu nabízejí svou práci. Poptávku po práci vytvářejí firmy, které za vykonanou práci nabízejí úplatu neboli mzdu. Lidský kapitál je jeden ze základních výrobních faktorů, které firmy využívají ke své produkci. Lipovská (2017, s. 80) firmy se snaží maximalizovat svůj zisk a podle toho se také rozhodují koho z nabídky práce najmou a koho naopak propustí. Pokud je práce levná, tak budou firmy ochotni najímat více pracovní síly, a naopak vyšší mzdy přilákají na trh práce více zájemců o zaměstnání. Brožová (2018, s. 5) uvádí, že trh práce zažívá v posledním desetiletí růst v podobě rostoucí role různých institucí, veřejných politik či různých vládních politik (daňová politiky, důchodová politika atd.), které významně ovlivňují pracovní trh z pohledů mezd či alokací práce a podobně.

2.3.1 Nezaměstnanost

Rojíček et al. (2016, s. 224–226) obyvatel lze rozdělit na zaměstnané a nezaměstnané osoby a ekonomicky neaktivní osoby. Zaměstnané osoby lze charakterizovat jako lidi starší 15 let, kteří jsou zaměstnaní nebo se zaměstnávají ve vlastním podniku a odpracovali alespoň jednu hodinu v referenčním týdnu. Jurečka et al. (2023, s. 160) nezaměstnaní lidé jsou se aktuálně v zaměstnání nenacházejí, ale aktivně hledají zaměstnání, jsou evidováni na úřadu práce a jsou také připraveni k rychlému nástupu do nového zaměstnání. Společně zaměstnaní a nezaměstnaní tvoří ekonomicky aktivní obyvatelstvo. Rojíček (2016, s. 226) ekonomicky neaktivní obyvatelstvo jsou všichni, kteří nespádají do kategorie zaměstnaných či nezaměstnaných (například studenti, osoby v domácnosti či také dobrovolně nezaměstnaní).

Druhy nezaměstnanosti

Nezaměstnanost se promítá do mnoha odvětví ekonomiky dané země a je to jeden z dalších důležitých ukazatelů v makroekonomii. Míra nezaměstnanosti mnohé vypovídá tom, jak efektivně ekonomika využívá své zdroje. S nezaměstnaností se v České republice potýká stovky tisíc lidí Soukup et al. (2022, s. 245). Nezaměstnanost není pouze ekonomickým problémem, ale souvisí i psychosociální sférou Jurečka et al. (2023, s. 160). Nízká míra nezaměstnanosti patří k jedním z několika cílů monetární i fiskální politiky. Brožová (2018, s. 245) uvádí, že nezaměstnanost ovlivňuje hospodářský růst dané země. V případě, že se ekonomice daří, tak firmy poptávají větší množství pracovníků a na základě toho nezaměstnanost klesá.

Nezaměstnanost může mít několik příčin a dle toho se nezaměstnanost dělí na čtyři druhy:

- Frikční nezaměstnanost – Soukup et al. (2022, s. 258) udává, že frikční nezaměstnanost je dočasná doba, po kterou je daný jedinec bez zaměstnání, a to z důvodu, že si hledá nové pracovní místo, které bude více vyhovovat jeho požadavkům. Autor dále dodává, že u této nezaměstnanosti by měl být počet míst, které se na trhu práce nabízejí shodný s počtem uchazečů o zaměstnání. Jurečka et al. (2023, s. 165) dále ještě dodává, že tato

nezaměstnanost nemá většinou dlouhého trvání a pro ekonomiku není škodlivá, naopak je spíše prospěšná (pomáhá zvyšovat společenskou efektivnost);

- Strukturální nezaměstnanost – Brožová (2018, s. 251) strukturální nezaměstnanost vzniká ze dvou aspektů. Prvním aspektem je nedostatečná kvalifikace. Pracovník, který je nezaměstnaný z důvodů útlumu odvětví, ve kterém doposud působil, potřebuje následnou kvalifikaci k tomu, aby se uplatnil na pracovním trhu v jiném odvětví. Druhý aspekt pak zmiňuje autorka nutná mobilita do zaměstnání mimo své bydliště, jelikož v místě bydliště nemůže daný jedinec najít vhodné uplatnění na pracovním trhu. Jurečka et al. (2023, s. 165) dále upřesňuje, že se jedná o druh nezaměstnanosti vzniklý hlavně kvůli nesouladu nabídky a poptávky práce kvůli kvalifikačním rozdílům. Tato situace je způsobena například strukturálními změnami v ekonomice či z důvodů technických pokroků. Technické pokroky je důležité podporovat se správně zvolenou strategií, která podpoří budoucí potenciál a efektivně umožní nahrazovat výrobní faktory Procházková et al (2021, s. 435);
- Cyklická nezaměstnanost – Lipovská (2017, s. 91) uvádí, že cyklická nezaměstnanost vzniká z důvodů ekonomických krizích;
- Sezónní nezaměstnanost – Kliková et al. (2019, s. 50) vliv na tuto nezaměstnanost má převážně roční období. Sezónní nezaměstnanost postihuje odvětví, které je spojené s turistikou, zemědělstvím, stavebnictvím a podobně. V určité části ročního období dochází k vyřazení produktivity odvětví, které je závislé na určitém ročním období a následkem toho vzniká sezónní nezaměstnanost;

Měření nezaměstnanosti

Jurečka et al. (2023, s. 161) vysvětluje, že v ekonomii se zjišťují dva základní ukazatele ohledně nezaměstnanosti. Prvním ukazatelem je míra nezaměstnanosti. Tento ukazatel udává počet nezaměstnaných lidí k počtu ekonomicky aktivním obyvatelům a je vyjádřený v procentech. Druhým ukazatelem je podíl nezaměstnaných osob, který je vypočítán poměrem mezi počtem obyvatel v produktivním věku ucházejících se o zaměstnání (evidování na úřadu práce) a počtem všech obyvatel v produktivním věku. Tento ukazatel je počítán Ministerstvem práce a sociálních věcí.

Trh práce je prostředí, které se mění. Převážně každý se alespoň jednou ocitl v nějaký čas bez zaměstnání. Holman (2016, s. 547) na trhu práce bude vždy určitá míra nezaměstnanosti, která je zcela přirozená. Přirozená míra nezaměstnanosti vzniká ze strukturální a frikční nezaměstnanosti a lze ji definovat jako nezaměstnanost, která je v době, kdy jsou pracovní trhy v rovnováze. Neměla by se projevovat nedobrovolná nezaměstnanost a neměl by být ani nedostatek pracovníků na trhu práce.

Následky nezaměstnanosti

Jurečka et al. (2023, s. 170) uvádí, že nezaměstnanost má negativní vliv na ekonomiku, ale negativně působí i po sociální stránce jedince. Vysoká míra nezaměstnanosti také promítá do státního rozpočtu v podobě schodku z důvodů nutného vyplácení státních podpor, snížení daňových příjmů a z důvodů zvýšení výdajů na podporu chodu úřadů práce spojené s aktivní politikou zaměstnanosti. A v neposlední řadě má nezaměstnanost vliv i na psychické zdraví člověka s čímž souvisí i případná sociální izolace či nárůst kriminality.

Politika zaměstnanosti

Kliková et al. (2019, s. 266) popisuje politiku zaměstnanosti jako soubor opatření na základě, kterých je vytvářena rovnováha na trhu práce, která je důležitá pro efektivnímu využití pracovních sil. Autorka dále popisuje, že zaměstnanost lze posuzovat ze tří úrovní:

- Makroekonomické (politika zaměstnanosti se snaží řešit příčiny nadměrné nezaměstnanosti plošně);
- Regionální (politika zaměstnanosti řeší nerovnováhu na pracovním trhu v konkrétních územích);
- Mikroekonomické (firmy formulují vlastní zásady pro přijímání a propouštění pracovníků, pro vývoj mezd a další související záležitosti v interních platných legislativních norem);

Politiku zaměstnanosti lze rozdělit na aktivní a pasivní Soukup et al. (2022, s. 278-279). Aktivní politiku zabezpečuje v České republice ministerstvo práce a sociálních věcí společně s úřadem práce Jurečka et al. (2023, s. 173). Aktivní politika zahrnuje veškeré výdaje na podporu zlepšení šancí uplatnění na pracovním trhu, které jsou financovány z veřejného sektoru Soukup et al. (2022, s. 278-279). Jurečka et al. (2023, s. 173) uvádí za příklad aktivní politiky následující nástroje:

- Rekvalifikační programy;
- Vytváření chráněných pracovišť pro hendikepované lidi;
- Dotace podnikatelům na společensky účelná pracovní místa;
- Organizování veřejně prospěšných prací;

Soukup et al. (2022, s. 278-279) uvádí, že pasivní politika zaměstnanosti zabezpečuje zejména příjmy uchazečům o zaměstnání, jedná se hmotné zabezpečení, které je také hrazené z veřejného sektoru například:

- Podpora v nezaměstnanosti;
- Pojištění pro případ ztráty zaměstnání;
- Program pro předčasný odchod do důchodu;

Autor dále dodává, že nástroje pasivní politiky zaměstnanosti mají i pozitivní vliv pro agregátní poptávku. V případě, že by nebyla podpora vyplácena, tak by se strany nezaměstnaných občanů klesala agregátní poptávka, jelikož by se jim značně zhoršila životní úroveň. Podpora v nezaměstnanosti se snaží pokles životní úrovně vyrovnat.

Vztah inflace a nezaměstnanosti

V ekonomii existuje teorie, že míra inflace má vliv na nezaměstnanost. Jurečka et al. (2023, s. 176-177) tato teorie vznikla na základě teorie profesorem A. W. Phillipsem, který zkoumal data o vývoji nominálních mezd a nezaměstnanosti ve Spojeném království za období 1861-1957 a statisticky identifikoval nepřímo úměrný vztah mezi tempem růstu mezd a nezaměstnanosti. Holman (2016, s. 543) Phillipsova křivka v původním pojetí ukazuje vztah mezi růstem nominálních mezd a mírou nezaměstnanosti. Autor dále dodává, že tento vztah byl vysvětlen tak, že když je nízká míra nezaměstnanost, tak zaměstnavatelé musejí při získání zaměstnanců nabídnout vyšší mzdy, aby zaměstnance získali a mohli konkurovat ostatním. Musejí nabídnou vyšší mzdu i ostatním zaměstnancům, aby neodcházeli ke konkurenci. Když je naopak nezaměstnanost vysoká, tak se konkurence zaměřuje na pracovníky, kteří z obavy o ztrátu zaměstnání nevyvíjejí vysoké nároky na mzdu. Jurečka et al. (2023, s. 176) o dva roky později došlo k úpravě Phillipsovi křivky se strany Paula A. Samuelsona a R. M. Sollowna. Ti

tuto křivku upravili, tak že křivka ukazuje na inverzní vztah mezi mírou inflací a mírou nezaměstnaností. Holman (2016, s. 544) upřesňuje, že firmy v průměru zvyšují ceny podle toho, jak dochází ke zvýšení jejich pracovních nákladů. A pracovní náklady se firmám zvyšují v průměru podle toho, jak nominální mzdy předbíhají růst produktivity práce. Úprava Phillipsovi křivky spočívala tedy v tom, že dali do vzájemného vztahu růst nominálních mezd, produktivity práce a cen.

Soukup et al. (2022, s. 305) tato teorie tedy interpretuje, že růst míry inflace vyvolává snížení míry nezaměstnanosti a naopak. A tento vztah se vyjádřen pomocí Phillipsovi křivky. Autor dále dodává, že ekonomové se v tomto směru nemohou shodnout a s jistotou nelze říct, zda cíle měnové a fiskální politiky lze naplnit současně tedy udržet mírnou inflaci, a i mírnou nezaměstnanost. A bývá tedy tato teorie častým předmětem diskuze.

2.3.2 Odměňování pracovníků

Každý pracovník očekává za vykonanou mzdu odměnu v podobě mzdy nebo platu. Další odměny za práci mohou být v podobě různých benefitů či výhod od zaměstnavatelů. Výše mzdy bývá hlavním předmětem vyjednávání před nástupem do zaměstnání.

Každá mzda či plat je předem stanovena ve smlouvě. Smluvně daná odměna za práci se udává většinou jako hrubá měsíční mzda. Hrubá měsíční mzda je celková mzda před odečtením daní a odvodů na sociálním a zdravotním pojištění. Důchodovou daň vysvětluje Brožová (2018, s. 111) jako mzdové náklady na zaměstnance, které firma musí ze zaměstnancovy mzdy odvést, jinak řečeno jedná se o rozdíl mezi mzdovými náklady na zaměstnance a čistou mzdou, kterou zaměstnanec obdrží. Mzdové náklady zaměstnavatele jsou představovány hrubou mzdou, odvody na sociální a zdravotní pojištění a daň z příjmu. Výše důchodové daně, tak určuje, jakou finální mzdu obdrží zaměstnanec na svůj účet.

Mzdu zaměstnance lze nazvat také reálnou mzdou. Je, ale také důležité brát v potaz i další faktory, které mohou výši výdělků ovlivňovat. Mzda je ovlivněna i vnějšími vlivy mezi které patří hlavně inflace. Inflace snižuje hodnotu důchodu, ale ta na první pohled není vidět. Každý to pocítí až na základě své vlastní spotřeby, kdy zjistí, že za obdržený důchod si koupí mnohem menší množství statků, než tomu bylo v předešlých měsících, tento efekt lze vyjádřit reálnou mzdou. ČSÚ (2023) reálná mzda je mzda zohledněna o inflaci. Nominální mzda sice může růst, ale po započtení inflace může být reálně mzda i nižší. Je to tedy mzda očištěna o inflaci. Trh práce je zasažen i určitými mzdovými diferencemi mezi jednotlivými odvětvími.

Odměny za práci se v odvětvích liší. Někteří zaměstnanci dostávají vyšší a jiní naopak nižší mzdy. Mzdové diference vysvětluje Holman (2016, s. 319-320) tak, že rozdíl ve mzdách je zapříčiněn právě ve vysoké kvalitaci. Zaměstnanec s vysokou kvalitací nabízí na trhu práce dva výrobní faktory. Takového pracovníka se mzda skládá ze dvou částí. První část mzdy tvoří odměna za práci, tím je myšleno odměna za fyzickou nebo duševní námahu. Druhá část práce je výnos z lidského kapitálu tedy výnos z investice do vzdělání, kterému se pracovník věnoval.

A tento rozdíl je právě motivací pro mnohé se vzdělávat, aby si v budoucnu zajistili vyšší mzdy. Tento rozdíl ve mzdách je přirozený a pro pracovní trh nezbytný, jelikož je mechanismem k vytvoření zájmu pro vzdělávání a zvyšování pracovních kvalitací.

Pracovní trh se může setkat, ale i se mzdovými rozdíly, které nejsou přirozené a neměly by být ani tolerovány. V tomto případě by se jednalo o diskriminaci. Zaměstnavatelé by měly dbát na spravedlivé odměňování svých zaměstnání a netolerovat diskriminaci. Asi nejčastějším zmiňovaným typem diskriminace bývá nerovnost v odměňování mezi pohlavím. Brožová (2019, s. 179) uvádí, že podle statistik mají ženy dlouhodobě menší příjmy než muži. Dále pak

zmiňuje, že ženy dosahují přibližně jen $\frac{3}{4}$ platu, než mají muži. V soukromém sektoru jsou tyto rozdíly většinou větší než ve veřejném sektoru. Autorka dále dodává, že ženy se i častěji potýkají více s nezaměstnaností oproti mužům. Evropský parlament (2020) uvádí mezi příčiny, které mohou tento rozdíl způsobovat například práce na částečný úvazek, která častěji využívají ženy. Dále uvádí, že ženy častěji přerušují svou kariéru kvůli péči o děti, a to se následně promítá i do profesního života, kdy ženy pracují mnohem častěji v méně placených odvětvích než muži. Ve více placených odvětvích spíše převládají muži.

Pracovní trh tvoří velké množství pracovních příležitostí. Každá taková příležitost má své specifika, ale také požadavky na uchazeče. Většinou méně placené pozice mají menší nároky na uchazeče, co se týče vzdělání, zkušeností a podobně. Méně kvalifikovaní uchazeči bude mít vždy menší příležitost k uplatnění se na pracovním trhu. Tito zaměstnanci mají většinou i menší platové ohodnocení. Vláda se snaží chránit nízkopříjmové zaměstnance proti nedůstojným mzdám uzákoněním povinné minimální mzdy. Povinná minimální mzda je nejnižší možná výše odměny, kterou musí zaměstnavatel v pracovněprávním vztahu zaměstnanci vyplácet MPSV (2024c). Brožová (2018, s. 117-118) ve své knize uvádí, že minimální mzda je plošně nastavena nařízením vlády od roku 1991 a v průběhu času se její výše postupně zvyšovala. V roce 2018 pracovalo za minimální mzdu přibližně 3,6 % zaměstnanců. Minimální mzda se bude nově každý rok pravidelně valorizovat MPSV (2024b). Jurečka et al. (2023, s. 169) uvádí, že minimální mzda může v určitých případech zvyšovat nezaměstnanost. Jestliže bude minimální mzda stanovena na hodnotou, které převyšuje mezní produktivitu méně kvalifikovaných zaměstnanců, mohou začít firmy reagovat tak, že budou upřednostňovat pracovníky s vyšší kvalifikací a pracovníci s nižší kvalifikací budou mít problém s uplatněním na pracovním trhu.

Rozdíl mezi mzdy a platy

Odměňování pracovníků se liší dle zaměstnavatele. Základní rozdělení může být na zaměstnanec v soukromém či veřejném sektoru. A podle toho se dělí příjmy na mzdy a platy. Lipovská (2017, s. 82) důchod, příjem či mzdu lze charakterizovat jako cenu, kterou obdrží zaměstnanec za vykonanou práci od zaměstnavatele, který si daného pracovníka najme. V ekonomii se rozlišují mzdy a platy, v praxi jsou pak pro zjednodušení často uváděny mzdy všeobecně a nerozlišuje se mezi mzdami a platy. Mzdy jsou vypláceny zaměstnancům v soukromém sektoru. Ve státním sektoru jsou vypláceny platy. Pošta (2018, s. 108) upřesňuje, že platy tedy pobírají zaměstnanci státu, územních samosprávných celků, zaměstnanci ve veřejném zdravotnictví apod. Ostatní, kteří jsou zaměstnání u veřejného sektoru pobírají mzdu.

Dle toho, zda je zaměstnanec zaměstnán v soukromém nebo veřejném sektoru se následně také odvíjí politika odměňování. Oba tyto sektory mají rozdílnou politiku odměňování. Podle toho, zda zaměstnanec pracuje v soukromém nebo veřejném sektoru se vyvíjí i vyjednávání důchodů. Politika odměňování v platové sféře je striktní bez prostoru pro vyjednávání. Systémově jsou nastavena jednotná pravidla. Zaměstnanci v soukromém sektoru mají větší prostor pro vyjednávání a mzdy jsou na základě vyjednávání.

Platy

MPSV (2024a) uvádí, že zaměstnanci z veřejného sektoru mají jasně stanovený platový tarif, podle kterého jsou odměňováni. Tento tarif je stanovený dle platové třídy a platového stupně do kterého je daný zaměstnanec zařazen. Konkrétní platové třídy vychází ze složitosti, odpovědnosti a namáhavosti vykonávané práce, celkem je 16 těchto tříd. Platový stupeň vychází z míry praktických kompetencí, kterých zaměstnanec nabyl z předchozího výkonu práce. Platové tarify mají pevně stanovenou měsíční částku.

Platy jsou stanoveny zákonem a nelze s nimi hýbat či o nich vyjednávat samovolně. Valorizace platů zaměstnanců ve veřejném sektoru neprobíhá v pravidelných intervalech a je vždy na

vládě, aby valorizaci a její výši schválila. Odbory se často snažím v tomto směru vyjednávat vyšší platy.

Brožová (2018, s. 93) odbory lze nazvat jako zájmovou zaměstnaneckou skupinu, která se snaží hájit a vyjednávat lepší podmínky pro pracovníky. Nejčastěji vyjednávají o podmínkách práce a výši platů a mezd. Jurečka et al. (2023, s. 169-170) k této problematice dodává, že odbory využívají sílu kolektivního vyjednávání, které jim dává ekonomickou převahu. Touto převahou se snaží vyjednat lepší pracovní i platové podmínky. Často jako hlavní nástroj při vyjednávání používají výhružky stávek či je rovnou uplatňují. Stávky jsou nákladné a tím jsou snižovány zisky podniků Brožová (2018, s. 93). Odbory lze nalézt ve veřejném i soukromém sektoru. Velkou váhu mají ve veřejném sektoru, jelikož valorizace platů není automatická a je závislá na schválení vlády. Důležité je také zmínit, že zvyšování platů předchází administrativní proces, a tak ke konečnému zvýšení dochází se zpožděním. V případě, že by zvyšování přicházelo na základě vysoké inflace neboli valorizace je potřeba si uvědomit, že ke konečnému zvýšení může dojít až s časovým odstupem.

Mzdy

Mzdy jsou oproti platům variabilnější a je prostor i pro individuální vyjednávání. Lipovská (2017, s. 82) uvádí, že mzda je cena, kterou je firma ochotna danému pracovníkovi za jeho vykonanou práci zaplatit. Určuje se většinou hodnotou mezního produktu pracovníka. Brožová (2018, s. 167–168) dodává, že platí-li firmy zaměstnancům příliš nízké mzdy, budou tito zaměstnanci málo produktivní. Naopak při příliš vysoké vyplácené mzdě, budou pracovníci mnohem produktivnější, ale firmy budou mít vysoké náklady. Optimální mzda by měla být taková, když se mezní náklady růstu mzdy rovnají meznímu výnosu ze zvýšené produktivity.

Lipovská (2017, s. 86) typy mezd lze rozdělit do několika kategorií:

- Časová mzda (tento typ mzdy je závislý na odpracovaném času);
- Úkolová mzda (tento typ mzdy je závislý na konkrétním množství výkonu např. kolik vyrobí kusů či kolik obslouží zákazníků);
- Podílová mzda (tento typ mzdy je závislý na výdělku či obratu podniku, zaměstnanec má zájem na tom, aby podnik byl výnosný);

Mzdy jsou, co se týče vyjednávání flexibilnější a tento proces je doprovázen tržním mechanismem. Vyjednávání o mzdě je v plné kompetenci mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem. Zaměstnavatel musí dodržet jen zákonem schválené požadavky mezi které patří například minimální mzda či zaručená mzda. Jinak stanovení mzdy většinou probíhá na základě tržního mechanismu (nabídky a poptávky). Na základě toho dochází i ke zvyšování v kratším časovém horizontu, než tomu je u platů, kde je delší administrativní proces. V případě, že jsou platy navyšovány na základě vysoké míry inflace, dochází k jejich navýšení se zpožděním a jsou náchylnější na pokles reálných výdělků více než mzdy, které mají proces jednodušší.

Většinou se tyto termíny mzda a platy nerozlišují v laické komunikaci a často ani v odborných člancích. Rozdělení těchto termínů je důležité pro praktickou část práce, která porovnává rozdíly vývoje mezi mzdami a platy, a tak je důležité identifikovat oba tyto termíny.

Praktická část práce se zabývá porovnáním vývoje platů a mezd v průměrných a mediánových hodnotách. Důchody uvedené v průměrných a mediánových hodnotách mají odlišné vypovídající hodnoty. Lze se s nimi setkat v různých statistikách. Průměrnou mzdu vysvětluje Lipovská (2017, s. 85) která uvádí, že průměrný důchod nepobírá většina pracovníků. Průměry se liší napříč jednotlivých pozic, regionů atd. Autorka dále doplňuje, že celkový průměr může být značně ovlivněn extrémně nízkými nebo extrémně vysokými hodnotami, které pobírá třeba jen nepatrná část populace, ale tyto extrémy následně průměr ovlivňují. ČSÚ (2023) uvádí

výpočet průměrné mzdy (i platu) jako podíl mezd bez ostatních nákladů připadajícího na jednoho zaměstnance evidenčního počtu za měsíc. Důchody zahrnují základní mzdy i platy, ale také příplatky, doplatky a různé odměny, které byly daný měsíc ke výplatě zaúčtovány. Průměrný důchod, ale nezahrnuje náhrady za důchody (mzdy a platy) za dobu trvání dočasné pracovní neschopnosti či karantény placené zaměstnavatelem. Průměrné mzdy a platy jsou uváděny v hrubé podobě tedy bez zahrnuté daně a pojistného na zdravotní a sociální pojištění.

Dalším možným ukazatelem je medián. Medián je často ve statistikách používán, a i následně bude použit v praktické části práce. Tento ukazatel má jinou vypovídací hodnotu než průměrné výdělků. Mediánová mzdová hodnota se nachází přesně uprostřed mzdového rozdělení ze všech výdělků, jinak řečeno polovina ze všech ukazatelů se nachází pod hodnotou mediánu a druhá polovina nad touto hodnotou. Lipovská (2017 s. 86) tuto problematiku ještě upřesňuje tak, že medián lze vypočítat seřazením jednotlivých mezd od nejnižší po nejvyšší hodnoty a následná prostřední hodnota je pak medián. Polovina těchto zaměstnanců bude pobírat menší mzdu, než je medián a druhá polovina bude pobírat mzdu vyšší, než je medián.

Je zřejmé, že každý tento ukazatel má jinak vypovídající hodnotu. Medián je na rozdíl od průměru odolný proti extrémním hodnotám, na které je průměr více citlivý. V porovnání výdělků mezi platy a mzdy, tak může být užitečným ukazatelem, neboť pracovní trh je zastoupen mnoha pracovními pozicemi, které jsou také různě ohodnoceny. Mzdové rozdíly nejsou jen na základě pozice, ale také napříč regiony. Vzhledem k tomu, že praktická část porovnává mzdy a platy bez rozdílů na pozice a regiony, bude mít mediánová hodnota vypovídající váhu.

Mezi další možnosti odměňování patří benefity, které nabízejí zaměstnavatelé. Pomocí těchto benefitů si mohou podniky vytvořit převahu na pracovním trhu a být i atraktivnějším zaměstnavatelem. Brožová (2018, s. 175) uvádí, že tyto benefity patří k žádanou částí celkové odměny pracovníka, které jsou počítány k peněžní odměně. Autorka dále dodává, že tato odměna není primárně motivační a pracovníci ji dostávají jako odměnu, a to většinou bez ohledu na výsledky za to, že v dané firmě pracují.

Nastavení a způsob vyplácení je v kompetenci jednotlivých firem. Jistá omezení mohou být ze strany vlády například limity daňového zvýhodnění a podobně.

Důchodový systém

Důchodový systém spadá pod sociální zabezpečení. MPSV (2020) důchodový systém zabezpečuje následující dávky:

- Starobní důchody;
- Invalidní důchody;
- Vdovské a vdovecké důchody;
- Sirotčí důchody;

Kliková et al. (2019, s. 253) udává, že důchodové pojištění je jednou z nejdůležitějších základní činitel systému sociálního zabezpečení, a to i v ohledu na velikost pojištění a výši prostředků, které jsou v rámci tohoto systému přerozdělovány. MPSV (2020) uvádí, důchodový systém v České republice je založen na povinném základním důchodovém pojištění. Povinné důchodové pojištění je univerzální a zabezpečuje všechny ekonomicky aktivní osoby. Kliková et al. (2019, s. 253) dále upřesňuje, že financování důchodového pojištění probíhá na základě vzájemné solidarity mezi generacemi. MPSV (2020) podmínky získání a výše výměru jsou jednotné. Rozdíly platí pouze u výsluhových rent. Účast na důchodovém pojištění je povinná pro všechny zaměstnance, ale také pro osoby samostatně výdělečně činné. Doba účasti na důchodovém pojištění je rozhodná pro budoucí nárok na důchod. I doba, po kterou je toto

pojištění placeno ovlivňuje konečný důchodový výměr. CSSZ (2024) upřesňuje, že hlavní podmínky pro přiznání starobního důchodu jsou věk a doba placení důchodového pojištění. Tyto podmínky se liší pro jednotlivé ročníky.

MPSV (2023) uvádí v České republice zajišťuje starobní důchody tzv. průběžným důchodovým systémem. Tento systém funguje tak, že aktuálně pracující lidé financují penze svým spoluobčanům, kteří jsou v důchodovém věku ze svých sociálních odvodů, které hradí ze svých příjmů. Tento koloběh takto pokračuje dál po generace a dochází tak k průběžnému přerozdělování.

MPSV (2020) důchod se skládá ze dvou složek:

- Základní výměra (stanovena pevnou částkou pro všechny druhy důchodů, bez ohledu na délku doby placení důchodového pojištění a výši výdělků);
- Z procentní výměry MPSV (2024) upřesňuje, že aktuálně základní procentní výměr je stanoven na 10 % z průměrné mzdy. Procentní výměra, pak zohledňuje dobu, po kterou bylo placeno důchodové pojištění, ale také výši výdělků v rozhodném období;

Valorizace důchodů

Inflace zvyšuje celkové náklady všem domácnostem, a tak valorizace důchodů je nezbytná k udržení životní úrovně pobíratelům všech důchodů, jelikož často nesou vysokou inflaci nejcitelněji. MPSV (2023) valorizace probíhá pravidelně každý rok na základě růstu inflace a růstu reálných mezd, ale může probíhat i na základě mimořádné iniciativy ze strany vlády.

Nastavení důchodového systému se mění a v politice často probíhají nepopulární jednání o důchodové reformě. Často diskutováním tématem v této problematice je stárnutí populace, na které je potřeba při rozhodování pamatovat. Nízká porodnost tento problém jen prohlubuje. Diskuze se upínají na situaci a dopady stárnoucí populace na hospodářský výkon, ale také veřejné situace Pošta (2018, s. 324). Tento fakt, který plyne z mnoha výzkumu, může do budoucna změnit celou politiku důchodového systému nejen v České republice. Důležité je nespolehat se budoucí důchod, ale snažit se zajistit si stáří svépomocí. Lze předpokládat, že na základě stárnoucí populace a těžko prosaditelné reformy penzijního systému, bude v brzké budoucnosti v deficitu penzijní účet Heczko et al. (2020, s. 118).

2.4 Metodika práce

Tato subkapitola popisuje jednotlivé postupy a kroky, které vedly k vypracování této bakalářské práce. Bakalářská práce pojednává o vlivu inflace na mzdy a platy. Cílem práce je analyzovat vývoj platů a mezd ve vztahu k inflaci a porovnat adaptaci na inflační vývoj mezi platy a mzdy. Dílčím cílem této práce je také zmapovat jednotlivá opatření monetární politiky ve vztahu k inflačnímu vývoji a zhodnotit účinnost jednotlivých opatření. Nedílnou součástí této práce je také poskytnout širší povědomí o vztahu inflace k platům a mzdám a přispět tak k lepšímu porozumění v této problematice.

Práce je rozdělena do čtyř hlavních kapitol. První část začíná úvodní kapitolu, která popisuje aktuálnost tématu, seznamuje čtenáře s hlavní problematikou, zaměřením a cílem práce.

Druhá kapitola je věnována teoreticko-metodologické části práce. Cílem této kapitoly je rozbor a vymezení pojmů, které jsou úzce spjaty s tématem práce. Teoreticko-metodologická část práce vznikla nejprve podrobným studováním dané problematiky na základě zkoumání odborné literatury, která byla následně použita k vypracování teoretické části práce. Tato část práce rozebírá zejména oblasti: inflaci a její měření, hospodářskou politiku, zaměstnanost, nezaměstnanost mzdy a platy, přerozdělování a důchodovou politiku. K vypracování teoretické části práce byly použity převážně zdroje odborné literatury a článků byla v tištěné podobě, ale také z internetových zdrojů. Získané informace byly zpracovány metodou literární rešerše. Jednotlivé části práce jsou vždy podloženy konkrétními autory. Problematika je vysvětlena pomocí sloučení jednotlivých textů od různých autorů, tak aby bylo téma vystižené v plném a uceleném rozsahu a došlo, tak k úplnému porozumění textu zkoumané problematiky. K vypracování teoreticko-metodologické části práce byla použita převážně česká literatura a recenzované články. Hlavními zdroji použité literatury v tištěné podobě jsou odborné knihy a články vypůjčené z České národní knihovny v Praze, Národní technické knihovny v Praze, z knihovny Akademie věd a knihovny ČNB. Hlavním zdrojem internetových článků a textů jsou zejména Česká národní banka a Český statistický úřad, ale také recenzované články z odborných časopisů.

Analytická část práce se zabývá zkoumáním hlavního řešeného problému porovnání vlivu inflace mezi mzdy a platy v České republice a identifikaci účinnosti vybraných nástrojů, které stát zvolil ke zmírnění rostoucí inflace. Analytická část práce je zpracována pomocí analýzy primárních dat získaných z databází Českého statistického úřadu, Ministerstva práce, České národní banky a z Informačního systému o průměrném výdělku. Ke zpracování získaných dat byla použita metody analýzy se snahou o syntézu. Při této snaze byly použity metody komparace a dedukce.

Data srovnávají jednotlivá období vývoje mezd, platů a také inflace od roku 2015 do roku 2023 třetího čtvrtletí, jelikož v době psaní této práce nebyla dostupná další data. Data jsou pro přehlednost zaznamenána do grafu a uspořádána do jednotlivých kategorií (mezd, platů a inflace), tak aby byl zaznamenán celkový dlouhodobý vývoj. Následně je porovnán vliv inflace na reálné mzdy a platy. Součástí praktické části práce je také analýza monetárního opatření.

Závěrečná kapitola je věnována shrnutí výsledků práce a zhodnocení účinnosti nástrojů monetární politiky.

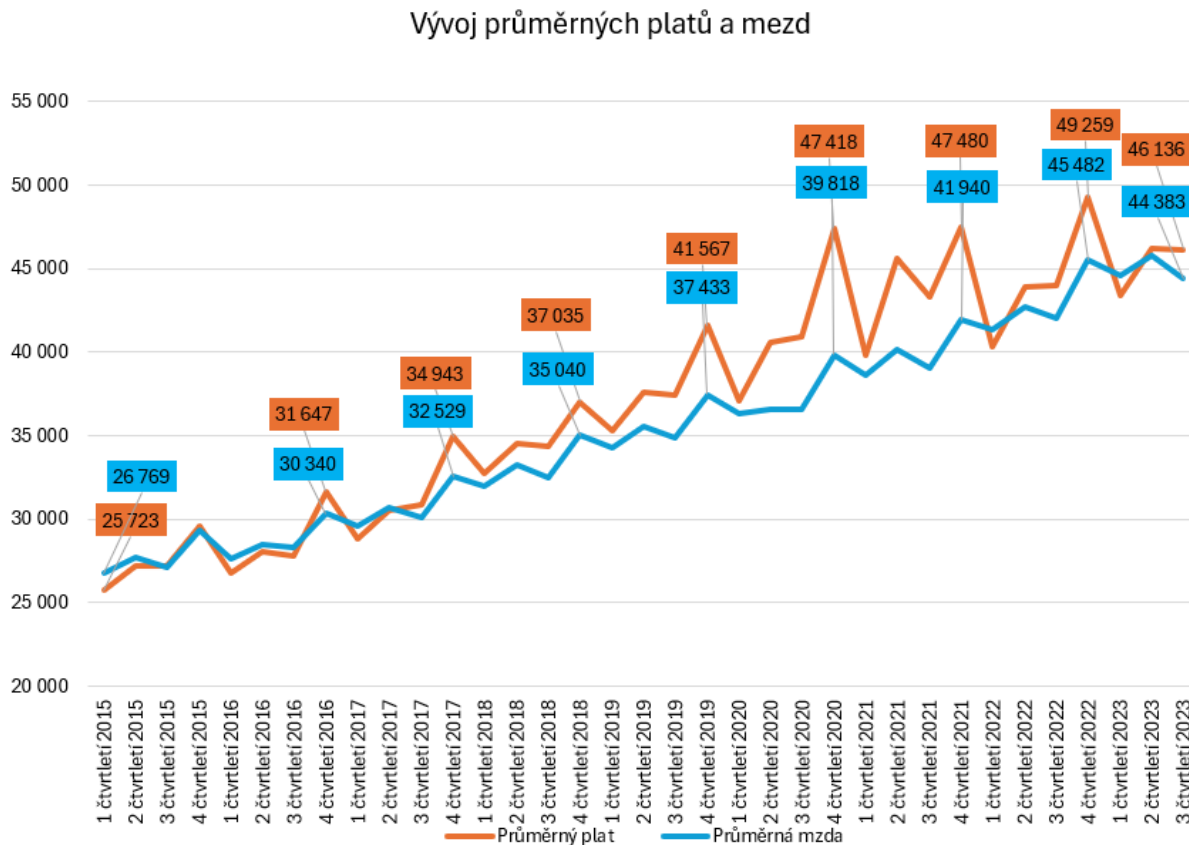
3 Analytická část práce

Analytická část práce se zabývá porovnáním vývojem mezd a platů s ohledem na inflační vývoj v České republice. Sledované období pro tuto práci je od roku 2015 do třetího čtvrtletí roku 2023, zbývající poslední čtvrtletí do porovnání není zahrnuto, neboť při psaní této práce nebyla dostupná potřebná data. Práce zahrnuje několik subkapitol, která se soustředí na konkrétní problematiku související s hlavním tématem práce zabývajícím se porovnáním vlivu inflace na platy a mzdy. V závěru praktické části práce jsou interpretovány zjištěné výsledky.

3.1 Analýza a srovnání průměrných platů a mezd

Tato podkapitola je věnována porovnání hrubých průměrných platů a mezd za sledované období od roku 2015 do třetího čtvrtletí roku 2023, data jsou seřazena po jednotlivých čtvrtletích. Analýza vývoje průměrných platů a mezd je klíčová pro zkoumání problematiky vlivu inflace na platovou a mzdovou sféru a následnému porovnání s inflací. Na základě dat z Informačního systému o průměrném výdělku je vypracován vývoj průměrných platů a mezd. Tento vývoj je pro přehlednost zaznamenán do následujícího grafu.

Graf 1 Vývoj průměrných platů a mezd

Zdroj: ČNB (2024)

Z grafu lze vyčíst, že v dlouhodobém horizontu si stojí platy oproti mzdám v průměru lépe a překonávají tak průměrnou hrubou mzdu. Ze sledovaného období lze vyčíst, že do třetího čtvrtletí roku 2019 jsou rozdíly mezi platy a mzdami zanedbatelné a bývají v řádech kolem 2000 korun. Do poloviny roku 2017 jsou platy a mzdy vyrovnané. Mzdy si stojí lehce lépe, mimo čtvrté čtvrtletí roku 2016. Po druhé polovině roku 2017 se tento trend obrací a až do konce sledovaného období si stojí lépe platová sféra. Po druhém čtvrtletí roku 2019 začínají být rozdíly mezi platy a mzdami citelnější než v předešlém období. Platová sféra ve větší míře překonává dlouhodobě mzdovou sférou, i když s občasnými výkyvy směrem k mzdové sféře.

Křivka průměrné mzdy zobrazuje v měřeném období spíše minimální výkyvy a vývoj křivky je pozvolnější růstu, oproti tomu křivka platové sféry je více progresivní a vykazuje častější výraznější výkyvy. Pravidelně dochází v platové sféře ve čtvrtých čtvrtletích k vyšším nárůstům. Tento trend může být způsoben mimořádnými odměnami, které zpravidla bývají vypláceny ke konci roku. Trend je viditelný i na křivkách.

V březnu 2020 do České republiky přichází koronavirová pandemie. Ve světě začínají první opatření, která mají zabránit šíření tohoto viru. Omezení vlády zasahuje i pracovní trh. Nejvýznamnější rozdíl mezi platy a mzdami je zaznamenán ve čtvrtém čtvrtletí roku 2020, kdy je průměrný plat vyšší o 7600 korun než mzdový průměr. Skutečnost tak vysokého rozdílu mezi porovnávanými platy a mzdami a celkově i všeobecného nárůstu výdělků může být dána i pandemií Covid. Pandemie značně zatížila zdravotnictví, což mohlo způsobit, že výděly byly vyšší kvůli mimořádným odměnám a přesčasům personálu ve zdravotních službách. Toto tvrzení vyplývá i z údajů ISPV (2024) které uvádí, že nejvyšší meziroční nárůst byl zaznamenán v oboru zdravotnictví a sociálních služeb a to o 34,9 %. Dále dodává, že ve čtvrtém čtvrtletí roku 2020 docházelo k vyplácení mimořádných odměn. Ve mzdové sféře byly vypláceny mimořádné odměny ve výši 9,2% průměrné mzdy. V platové sféře byly tyto odměny ve výši 21,1 % průměrného platu. ISPV dále doplňuje, že odpracované hodiny s vývojem mezd a platů úzce souvisí. Ve čtvrtém čtvrtletí zaměstnanci mzdové sféry odpracovali v průměru o 3,5 hodiny méně než zaměstnanci v platové sféře. Méně odpracovaných hodin ve mzdové sféře může být způsobeno i na základě nařízení vlády, jelikož vláda omezila ve čtvrtém čtvrtletí 2020 pohybu a docházelo také k omezení volnočasových aktivit, což způsobilo zavření mnoha odvětví například ubytování či sportovních zařízení. A v této době nastává výraznější rozptyl mezi platovou a mzdovou sférou. Lze tedy předpokládat, že tento výraznější rozptyl byl způsoben právě vládními opatřeními.

Velké rozdíly mezi platovou a mzdovou sférou mohou být způsobeny i zatížením zdravotnictví, které je z větší části tvořeno platovou sférou. Toto tvrzení vyplývá i z informační zprávy Českého statistického úřadu. ČSÚ (2022) který uvádí, že průměrné měsíční výděly lékařů v roce 2021 činily i se započtením všech odměn a přesčasů téměř 84000 korun a u zdravotních sester činil průměrný příjem přibližně 53000 korun. ČSÚ dále dodává, že výrazněji lépe se mají zdravotníci ve mzdové sféře, kde průměrný plat lékaře činil v roce 2021 přibližně 105000 korun, zatímco ve mzdové sféře se průměrné mzdy lékařů pohybovaly kolem 70000 korun. Za posledních pět let došlo navíc u lékařů k navýšení výdělků až o 50 %.

Z výše uvedeného se dá konstatovat, že jednou z příčin tak progresivního nárůstu platů a mezd bylo způsobeno navyšováním mezd a platů ve zdravotnictví. Znatelnější rozdíl průměrných výdělků byl v platové sféře, a to z důvodů že u státních zaměstnanců je větší podíl pracovníků v odvětví zdravotní a sociální péče, než tomu je ve mzdové sféře. Ve mzdové sféře je podíl z celkového počtu zaměstnanců 4,8 % z odvětví sociální a zdravotní péče a u platové sféry je tento podíl něco málo nad 20 %, což může zvyšovat průměr platové sféry.

Křivka průměrné mzdy zobrazuje v měřeném období spíše minimální výkyvy a vývoj křivky je pozvolnější. Oproti tomu, křivka mzdové sféry je progresivnější a s vyššími odchylkami.

Z dlouhodobého hlediska si tedy platy stojí v průměrném výdělku lépe. Nejvyšší hodnoty průměrného platu dosáhly ve čtvrtém čtvrtletí roku 2022, kdy byla naměřena hodnota 49259 korun. Průměrná mzda v tomto období dosahovala také vysoké hodnoty, konkrétně byl naměřený průměr mzdy 45482 korun. Tato hodnota byla překonána pouze jednou, a to za období druhého čtvrtletí roku 2023, kdy byla naměřena průměrná mzda ve výši 45788 korun.

Nejvýznamnější rozdíl mezi platy a mzdami je zaznamenán ve čtvrtém čtvrtletí roku 2020, kdy je průměrný plat vyšší o 7600 korun než mzdový průměr. Skutečnost tak vysokého rozdílu mezi porovnávanými platy a mzdami a celkově i všeobecného nárustu výdělků může být dána i pandemií Covid.

Pandemie značně zatížila zdravotnictví, což mohlo způsobit, že výdělky byly vyšší kvůli mimořádným odměnám a přesčasům personálu ve zdravotních službách. Toto tvrzení vyplývá i z údajů ISPV (2024) které uvádí, že nejvyšší meziroční nárůst byl zaznamenán v oboru zdravotnictví a sociálních služeb a to o 34,9 %. Dále dodává, že ve čtvrtém čtvrtletí roku 2020 docházelo k vyplácení mimořádných odměn. Ve mzdové sféře byly vyplaceny mimořádné odměny ve výši 9,2% průměrné mzdy. V platové sféře byly tyto odměny ve výši 21,1 % průměrného platu. ISPV ještě doplňuje, že odpracované hodiny s vývojem mezd a platů úzce souvisí. Ve čtvrtém čtvrtletí zaměstnanci mzdové sféry odpracovali v průměru o 3,5 hodiny méně než zaměstnanci v platové sféře.

Méně odpracovaných hodin ve mzdové sféře může být způsobeno i na základě nařízení vlády, jelikož stát nařizuje ve čtvrtém čtvrtletí 2020 omezení pohybu a dochází k omezení volnočasových aktivit, což způsobuje zavření mnoha odvětví například ubytování či sportovních zařízení. A v této době nastává výraznější rozptyly mezi platovou a mzdovou sférou. Dá se předpokládat, že tento jev je způsoben právě vládními opatřeními.

Velké rozdíly mezi platovou a mzdovou sférou mohou být způsobeny i zatížením zdravotnictví, které je z větší části tvořeno platovou sférou. Toto tvrzení vyplývá i z informační zprávy Českého statistického úřadu. ČSÚ (2022) uvádí, že průměrné měsíční výdělky lékařů v roce 2021 činily i se započtením všech odměn a přesčasů téměř 84000 korun a u zdravotních sester činil průměrný příjem přibližně 53000 korun. ČSÚ dále dodává, že výrazněji lépe se mají zdravotníci ve mzdové sféře, kde průměrný plat lékaře činil v roce 2021 přibližně 105000 korun, zatímco ve mzdové sféře se průměrné mzdy lékařů pohybovaly kolem 70000 korun. Za posledních pět let došlo navíc u lékařů k navýšení výdělků až o 50 %.

Z výše uvedeného se dá konstatovat, že jednou z příčin tak progresivního nárůstu platů a mezd bylo způsobeno navyšováním mezd a platů ve zdravotnictví. Znatelnější rozdíl průměrných výdělků byl v platové sféře, a to z důvodů že u státních zaměstnanců je větší podíl pracovníků v odvětví zdravotní a sociální péče, než tomu je ve mzdové sféře. Ve mzdové sféře je podíl z celkového počtu zaměstnanců 4,8 % z odvětví sociální a zdravotní péče a u platové sféry je tento podíl něco málo nad 20 %, což jednoznačně zvyšuje průměr platové sféry.

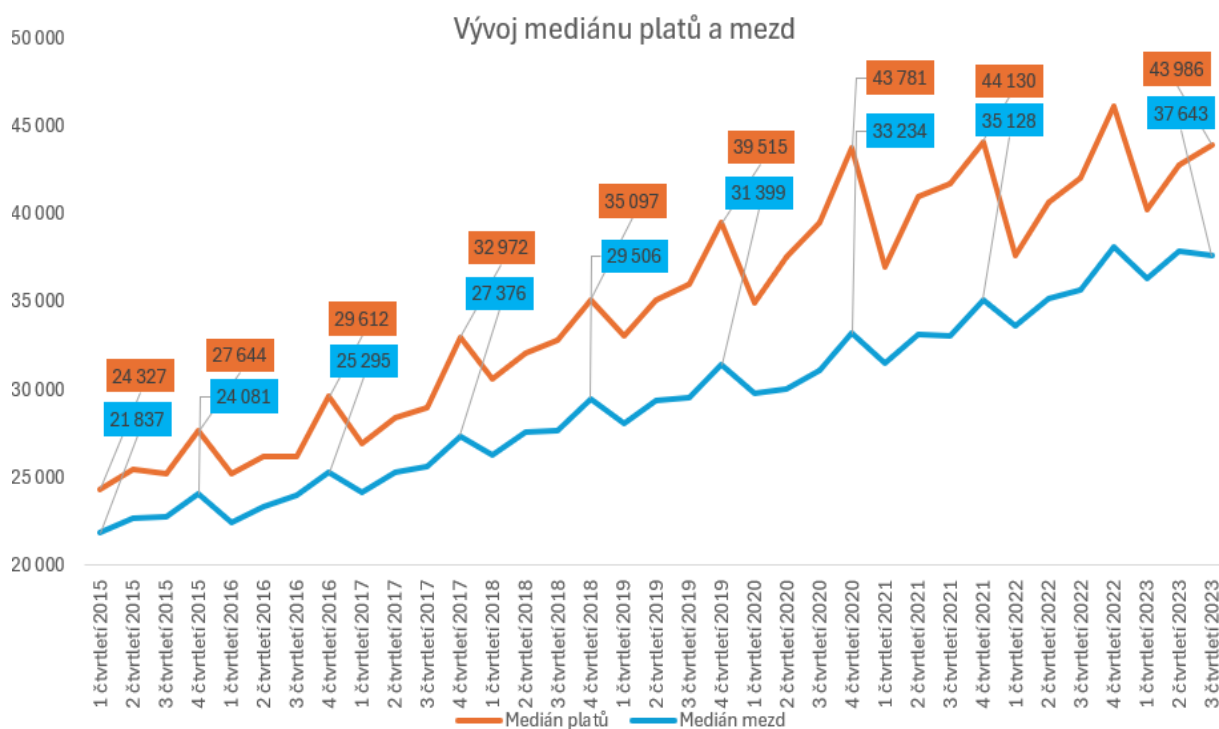
Z dlouhodobého hlediska si platy stojí v průměrném výdělku lépe. Nejvyšší hodnoty průměrného platu dosáhly ve čtvrtém čtvrtletí roku 2022, kdy byla naměřena hodnota 49259 korun. Průměrná mzda v tomto období dosahovala také vysoké hodnoty, konkrétně byl naměřený průměr mzdy 45482 korun. Tato hodnota byla překonána pouze jednou, a to za období druhého čtvrtletí roku 2023, kdy byla naměřena průměrná mzda ve výši 45788 korun.

3.2 Analýza srovnání mediánů platů a mezd

Následná analýza porovnává vývoj platů a mezd v mediánu. Výpočet mediánu byl vysvětlen v subkapitole 2.3.8. V grafu je zaznamenám medián po jednotlivých čtvrtletí od roku 2015 do třetího čtvrtletí roku 2023. Z grafu lze vyčíst, že z dlouhodobého hlediska si stojí platová sféra lépe oproti mzdové sféře. Tento rozptyl je větší, než tomu bylo v porovnání průměrných platů a mezd a tento trend zůstává za celé sledované období neměnné.

Rozdíly mezi platy a mzdy jsou mnohem znatelnější, než tomu je u průměrného srovnání. Nejvyšší zaznamenaný rozdíl je opět u platů ve čtvrtém kvartálu roku 2020. Důvody tohoto rozptylu budou stejné jako u průměrných platů. Křivka mezd je opět postupně lineární oproti křivce platů, která zaznamenává větší odchylky a je více progresivní. Rozdíly mezi platy a mzdy jsou zaznamenány ve větší míře.

Graf 2 Vývoj mediánu platů a mezd

Zdroj: ISPV (2024)

Ve státní sféře pracovalo celkem v roce 2023 celkem 660.000 zaměstnanců. V soukromém sektoru bylo ve stejném roce celkem 2.730.000 zaměstnanců. Tyto informace vycházejí z dat ISPV. S porovnáním s mediánem lze říct, že 1.365.000 zaměstnanců pobírá menší plat než zaměstnanci ve státní sféře.

Nejvyšší hodnota mediánu v platové sféře byla naměřena ve čtvrtém čtvrtletí roku 2022 ve výši 46.191 korun. Lze pozorovat, že tato hodnota je nižší než průměrný plat ve stejném období, a to o necelých 3000 korun.

U mezd byla nejvyšší hodnota také ve čtvrtém čtvrtletní roku 2022 a naměřená hodnota byla 38.112 korun. Je to o 8079 méně než medián platu. A v porovnání mediánu mzdy s průměrnou hodnotou mzdy ve stejném období byla mediánová hodnota menší o 7370 korun.

Rozdíl mezi mediánem a průměrem může být způsoben faktorem extrémních hodnot či počtem pobíratelů těchto extrémně rozdílných platů a mezd. Velký vliv na rozdílné hodnoty mají extrémně vysoké nebo extrémně nízké hodnoty, které mohou průměr mohou více ovlivnit. Medián je méně citlivý na extrémní výkyvy.

V době pandemie koronaviru si Česká, ale i světová ekonomika prošla velkými výkyvy, které se přenesly i na zaměstnance. Hlavní faktory, které ovlivnily pracovní trh bylo zatížení zdravotnictví a uzavření podnikání z důvodů omezení pohybů a volnočasových aktivit. Vláda se v tomto směru pomocí fiskální politiky snažila těmto sektorům pomáhat. Snaha vlády byla pomocí fiskální politiky udržet hospodářský růst a pomoci finančně zasaženým subjektům. Dle tiskových zpráv zveřejněných na stránkách ministerstva průmyslu a obchodu došlo během pandemie ze strany vlády k finanční podpoře na podporu zaměstnanosti, která byla směřována na zaměstnavatele a záměrem této podpory bylo, aby si zaměstnavatelé v době výpadků svých příjmů mohli udržet své zaměstnance a nedocházelo, tak k propuštění a zvýšené nezaměstnanosti. Finanční podpora byla poskytnuta i osobám výdělečně činným.

Následující tabulka znázorňuje vývoj nezaměstnanosti od roku 2015 do 2023. Podíl nezaměstnaných osob vyjadřuje podíl dosažitelných uchazečů o zaměstnání v evidenci úřadu práce ve věku 15–64 let ze všech obyvatel ve stejném věku (v %).

Tabulka 1 Podíl nezaměstnanosti od roku 2015 do roku 2023

Rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Podíl nezaměstnanosti	6,24	5,19	3,77	3,07	2,87	4,02	3,49	3,72	3,73

Zdroj: ČSÚ (2024d)

Z tabulky lze vyčíst, že v České republice se nezaměstnanost drží dlouhodobě na stabilních a nízkých hodnotách pod 4 %. Vyšší hodnota v roce 2015 a v roce 2016 je způsobená na základě velké nezaměstnanosti z roku 2013, kdy byla nezaměstnanost naměřena na 8,17 %. Následně nezaměstnanost postupně klesala, což je zaznamenáno i v tabulce. Mírný nárůst je zaznamenán v roce 2020. Tento lehký nárůst je pravděpodobně způsoben omezením, které bylo nařízené ze strany vlády. Takovýto nárůst nezaměstnanosti v době, kdy bylo mnoho odvětví pracovního trhu uzavřeno, lze považovat za úspěch.

3.3 Analýza vývoje cenové hladiny

Na grafu je zaznamenán vývoj cenové hladiny v průměrných hodnotách jednotlivých čtvrtletí. Znázornění inflace neboli růst cenové hladiny, která je stanoven na základě indexu průměrného ročního přírůstu za 12 posledních měsíců proti průměru 12 předchozích měsíců. Z jednotlivých měsíčních hodnot jsou následně vypočítány průměrné čtvrtletní hodnoty, které jsou znázorněny na grafu. Z křivky je patrné, že růst cenové hladiny byl pod inflačním cílem České národní banky, a to až do čtvrtého čtvrtletí roku 2017. Do konce roku 2016 byla míra inflace i pod tolerančním pásmem. Inflačním cílem se rozumí meziroční přírůstek indexu spotřebitelských cen ve výši 2 % a tolerančním pásmem se rozumí odchylka o 1 % nad či pod inflačním cílem.

Od čtvrtého čtvrtletí roku 2017 se míra inflace držela lehce nad inflačním očekáváním, ale stále v tolerančním pásmu. Křivka je následně lineární s postupným mírným stoupáním, kdy se tento trend vývoje cenové hladiny udržel až do konce čtvrtého čtvrtletí roku 2021. Křivka se od roku 2019 dostala nad inflační cíl, ale i nadále se udržovala v toleranční pásmu, které lehce překročila mezi prvním a druhým čtvrtletí roku 2020. Začátkem roku 2022 se inflační křivka začala vyvíjet progresivněji a hodnoty dosahovaly až dvouciferných čísel. Vrcholu dosáhla křivka v prvním čtvrtletí roku 2023, kdy se hodnoty cenové hladiny vyšplhaly až na 16,1 %.

Graf 3 Čtvrtletní inflační vývoj

Zdroj: ČNB (2024)

Vysoký nárůst inflace se může přikládat hned několika faktorům. Prvním jmenovaným faktorem, který se projevil až následně ve vysoké inflaci je Koronavirová pandemie. Tento faktor utlumil ekonomiku takřka po celém světě. Omezení a restrikce ze strany vlády utlumily hospodářský vývoj mnoha odvětvích. Následné rozvolňování protiepidemických opatření vedlo k vysokému utrácení ze strany spotřebitelů. Poptávkový tlak způsobil růst cen, jelikož nabídka nebyla schopna rychle reagovat na poptávku a růst cenové hladiny nabral na rychlosti. Rychlé rozběhnutí ekonomiky se tedy citelně projevilo na cenách zboží.

Dalším faktorem, o kterém se dá domnívat, že ovlivnil cenovou hladinu byl nárůst cen energií, který se následně promítl výrazně do cen zboží a služeb. Zvýšená poptávka po energii opět tlačila na růst cen. Příčinou může být i válka na Ukrajině s Ruskem, ale také snižování emisí,

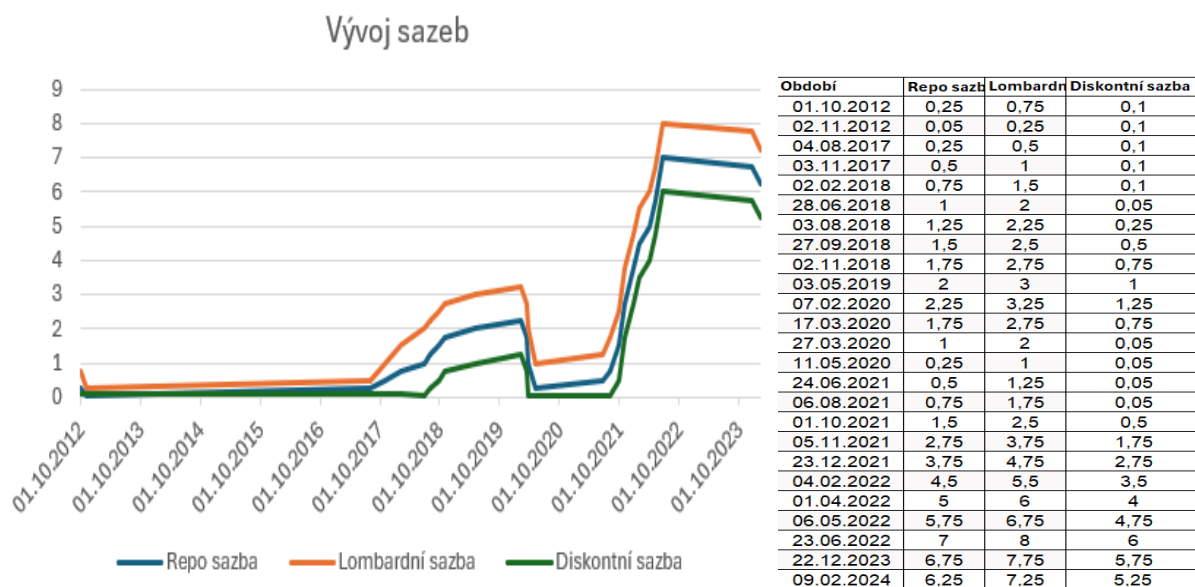
či také vzrůstající ceny ropy a energie na světových trzích. Dalším faktorem vysoké inflace mohl být způsoben tlakem na zvýšení mezd a platů, které dle předchozích grafů rostly rychlejším tempem.

3.4 Vývoj sazeb

K jedním z cílů České národní banky je udržování cenové stability. Hlavními nástroji pro udržení cenové stability a zdravého růstu ekonomiky České národní banky jsou sazby. Sazbami se snaží ovlivňovat centrální banka ekonomiku země, a to za účelem naplnění svých inflačních cílů. Hlavními nástroji monetární politiky jsou již zmiňované sazby. Mezi tyto sazby patří dvoutýdenní repo sazba, lombardní sazba a diskontní sazba. Repo sazba je klíčová v měnové politice. Tato dvoutýdenní sazba je využívána pro finanční operace na volném trhu. Ze všech tří sazeb se nachází na prostředních hodnotách. Lombardní sazba znázorňuje úrok, za který si mohou půjčit komerční banky u České národní banky. Tato sazba je ze všech tří vždy nejvyšší. Diskontní sazba je pak sazba, kterou jsou úročeny vklady komerčních bank u České národní banky. Podrobnější vysvětlení nabízí subkapitola 2.2.3.

Následující graf znázorňuje vývoj těchto sazeb v období od roku 2012 (kdy zůstávaly sazby na stejných hodnotách až do roku 2017) do roku 2024.

Graf 4 Porovnání vývoje sazeb

Zdroj: ČNB (2024)

Jednotlivé sazby se navzájem kopírují. Nejvyšší hodnoty jsou u lombardní sazby a nejnižší pak u diskontní sazby, repo sazba se pak drží mezi nimi. Repo sazba je klíčová pro měnovou politiku a hlavním nástrojem pro ovlivňování peněžní zásoby, a proto je klíčová pro boj s inflací, která je následně rozpracována v následujících subkapitolách.

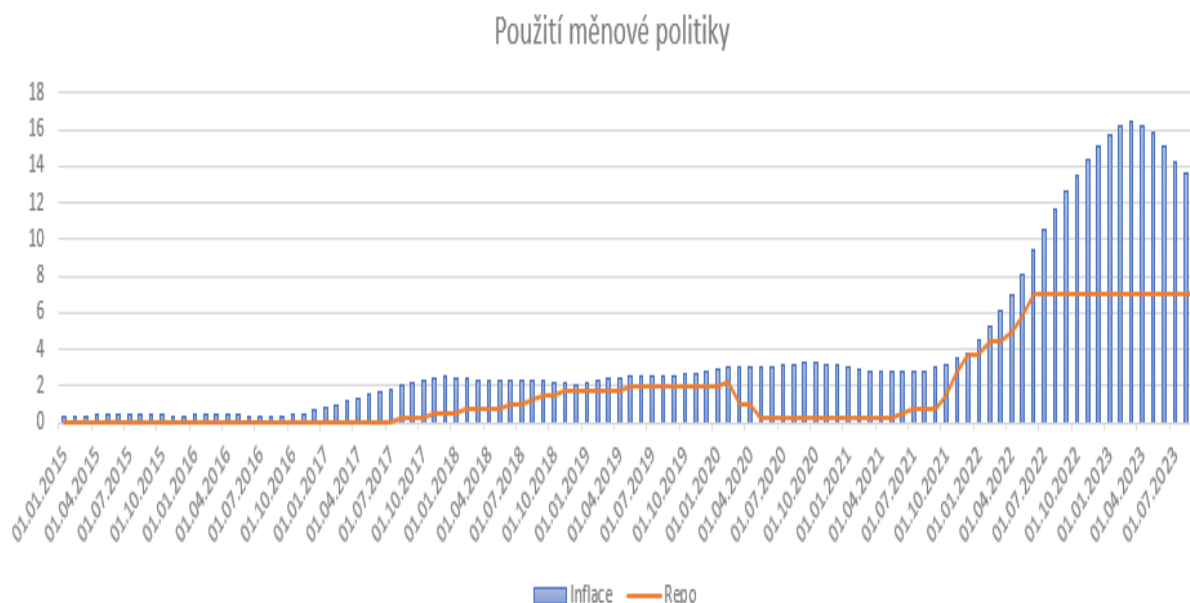
Tabulka znázorňuje jednotlivá zasedání České národní banky o jednání o měnové politice. Při vyhlášení nízkých sazeb se snaží centrální banka zvýšit peněžní zásobu a tím zvýšit hospodářský růst země. V tabulce je zaznamenáno, že od roku 2012 se sazby pohybovaly na

opravdu nízkých hodnotách, k mírnému zvýšení dochází až v roce 2018. Tento trend pokračuje až do roku 2020. Tentýž rok dochází k opětovanému snížení útoků a následně zvýšení. Zvýšení úrokových sazeb má vést ke zpomalení hospodářského růstu.

3.5 Opatření měnové politiky s ohledem na vývoj inflace

Následující část práce je věnována použití měnové politiky v praxi. Graf znázorňuje vývoj inflace a také zachycuje růst či pokles repo sazby na základě restrikcí České národní banky za účelem snížení růstu cenové hladiny nebo naopak podpory růstu peněžní zásoby.

Graf 5 Reakce zvyšování sazeb s ohledem na inflační vývoj

Zdroj: ČNB (2024)

Graf znázorňuje použití opatření v podobě zvyšování a snižování repo sazby na základě vývoje inflační hladiny. Z grafu je patrné, že při dosahování inflačního cíle 2 % se repo sazba drží stabilně na nízkých hodnotách. V období od roku 2015 až ke konci roku 2017 je míra inflace pod inflačním cílem, a tak se nízké hodnoty repo sazby dají zdůvodnit, jako snaha ze strany České národní banky zvýšení peněžní zásoby v oběhu a rozproudit růst ekonomiky.

Konec roku 2017 přinesl růst cenové hladiny lehce nad inflační očekávání a lze také pozorovat mírnou reakci ze strany České národní banky v podobě lehkého zvýšení repo sazby. I přes lehké zvýšení se hodnoty repo sazby pohybují na jedné z nejnižších hodnot od roku 1995.

V roce 2018 se drží trend cenové hladiny lehce nad inflačním cílem, ale stále v pásmu tolerance. V listopad 2018 přichází Česká národní banka s protiinflačním krokem a zvyšuje repo sazbu na 1,75 %. Důvody k tomuto kroku popisuje Česká národní banka v tiskové zprávě. Jedním z důvodů jsou vysoké inflační tlaky na českou ekonomiku, které jsou způsobené rychlým vývojem mezd a následným růstem spotřeby domácností. Očekávání inflačního vývoje je kolem 3 %.

Rok 2019 přináší mírnější růst inflace. V první polovině roku se drží míra inflace pod hodnotou 2,5 % a v druhé polovině tohoto roku se tato hranice posouvá na hodnotu 2,5 %. Na konci roku dosahuje inflace už hodnoty 2,8 %. I přesto, že tato míra byla vyšší než v předchozích obdobích,

tak zakročila Česká národní banka zvýšením repo sazby pouze jednou, a to v květnu 2019 na hodnotu repo sazby 2 %.

V roce 2020 je trend inflace mírně nad 3 %. Začátkem roku dochází ke zvýšení repo sazby na hodnotu 2,25 %. Tento krok je dán na základě prognózy o budoucím zrychlením hospodářského růstu z doposud utlumené situace. Následně do ekonomiky nečekaně vstoupil nepříznivý vliv pandemie Covidu – 19. Na základě této situace přišlo na řadu snižování sazeb z důvodu zmírnění následků způsobené pandemií Covid–19 a snahou o zamezení hospodářského poklesu. Vliv pandemie mění progresivně výhledy domácí, ale i zahraniční ekonomice. Jednotlivá opatření ze stran vlád, kvůli zastavení této pandemie, negativně ovlivňují hospodářství nejen jednotlivých zemí, ale i celou světovou ekonomiku. K prvnímu snižování sazeb došlo v mimořádném zasedání České národní banky v březnu 2020. Na ve své tiskové zprávě ze dne 16.3.2020 uvedla ČNB, že je připravena případně dále sazby snižovat. Dále dodala, že je připravena reagovat na případné nadměrné výkyvy kurzu koruny svými nástroji v souladu s režimem řízeného plovoucího měnového kurzu. Systém řízeného plovoucího kurzu byl vysvětlen v subkapitole 2.2.3.

Následně docházelo k dalšímu snižování sazeb, aby došlo k podpoření ekonomiky. Nejnižší hodnota repo sazby klesla k hodnotě 0,25 % v květnu roku 2021. Tato hodnota je nejnižší v měřeném období od roku 2017. A za celý historický vývoj nebyla nikdy od roku 2012 nižší. Hodnoty pod jedním procentem zůstávají až do října roku 2021.

Postupné zvyšování sazeb nastává na konci roku 2021. Tento protiinflační krok se dá přikládat k postupnému rozvolňování a nečekaně rychlému tempu růstu domácí ekonomiky, tomu také odpovídá i rostoucí cenová hladina, která začátkem roku začala růst rychlým tempem a vzniká pádivá inflace.

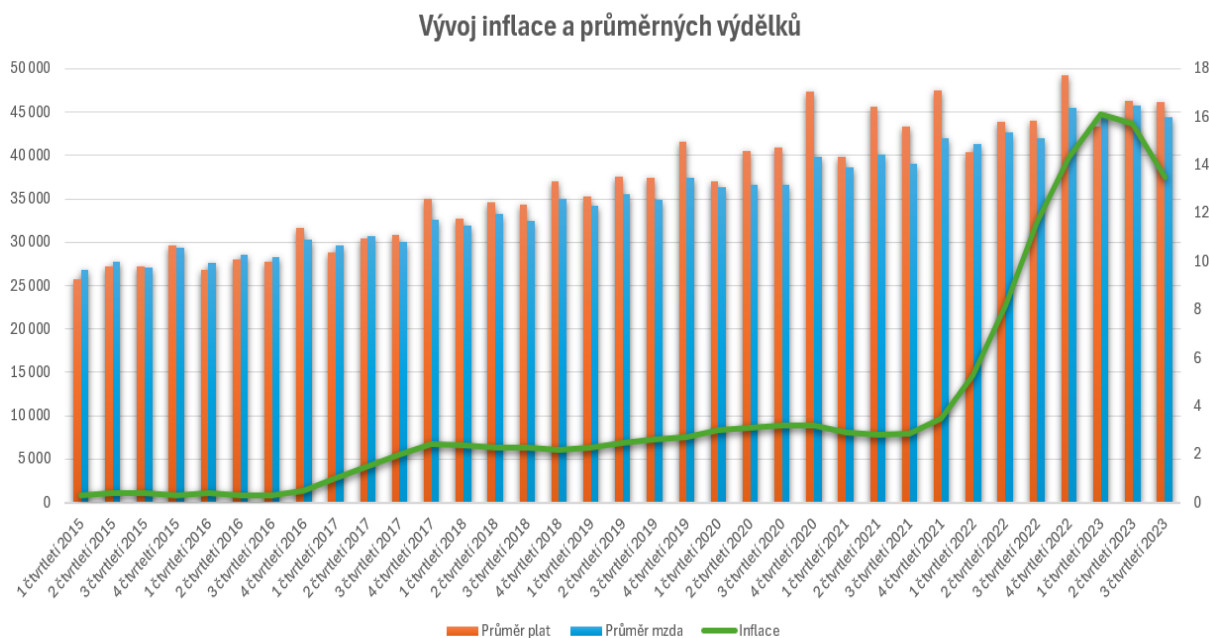
Na základě vysoké inflace zaznamenal rok 2022 za sledované období nejvyšší hodnoty repo sazby. Nejvyšší hodnota se vyšplhala k 7 %. Na této hodnotě sazba stagnovala až do prosince roku 2023. Sazba nad sedm procent byla naposledy naměřena roku 1999. Tento progresivní růst sazeb je spojený s rychlým a vysokým růstem inflace, který může být způsoben nejen pandemií, ale také válkou na Ukrajině a zvýšením cen energií, které se následně promítají do všech odvětví. Nejvyšší hodnoty inflace se vyšplhaly přes 16 %. Inflace dosáhla vrcholu v březnu, kdy naměřená hodnota dosahovala 16,4 %. Následně se sazby držely stále na hodnotě 7 % a míra inflace začala pozvolně klesat.

Z grafu lze pozorovat, že inflace začala reagovat na nástroje monetární politiky až po prvním čtvrtletí roku 2023. Následně pak inflace začala postupně klesat.

3.6 Vliv inflace na platy a mzdy

Graf znázorňuje vývoj průměrných platů a mezd a vývoj inflace. Oranžově jsou vyznačené platy, modře mzdy a zelená křivka znázorňuje inflaci.

Graf 6 Vývoj průměrných platů a mezd s ohledem na vývoj inflace

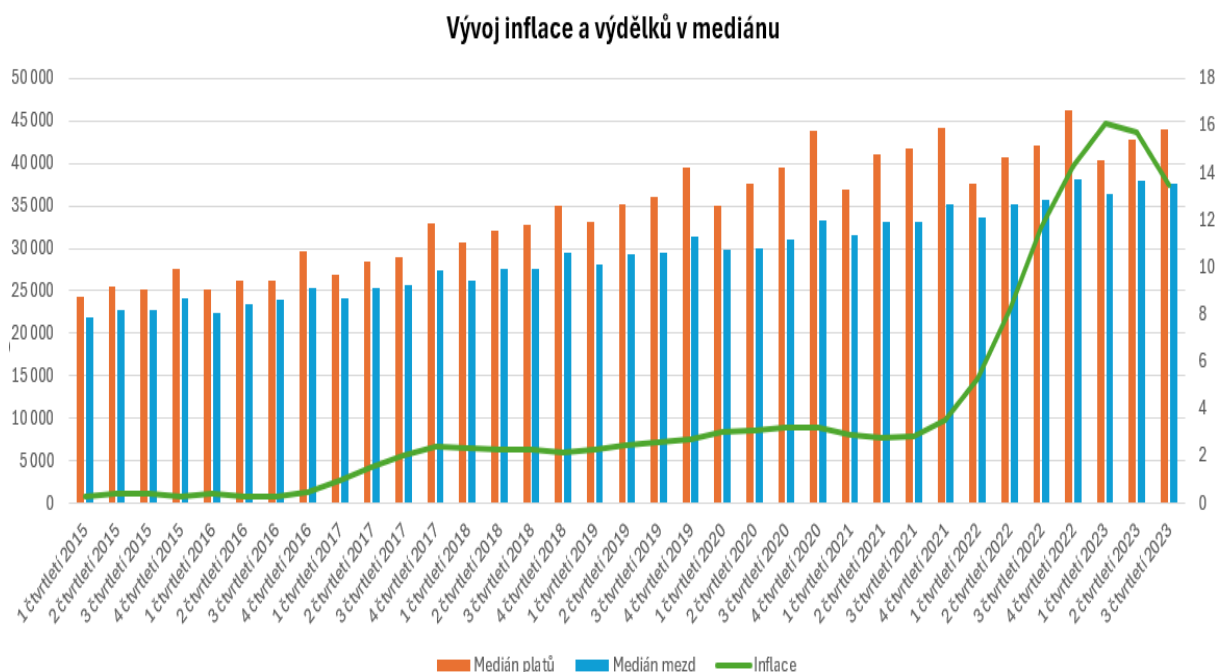
Zdroj: ISPV (2024), ČNB (2024)

Platy i mzdy postupně rostou úměrně s inflační křivkou. Z grafu lze říct, že reálné výděvky rostou v obou sférách. Od roku 2015 až do konce roku 2019 lze vidět mezi platy a mzdy jen nepatrný rozdíl. K větším výkyvům v tomto období dochází pravidelně ve čtvrtých kvartálech ve prospěch platů, důvodem mohou mít mimořádné odměny, které jsou vypláceny v tomto období.

Přelom nastává v roce 2020, kdy se rozdíl mezi platy a mzdy zvyšuje ve prospěch platů. Také od tohoto období jsou v platové sféře zaznamenány větší výkyvy než u mezd. Nejvýznamnější výkyv je u platové sféry zaznamenán ve čtvrtém čtvrtletí roku 2020. Ve stejnou dobu se inflace drží na hodnotě 3,2 % a tato hodnota je již delší dobu stabilní a nejedná se tedy o mimořádný jev z čehož lze předpokládat, že tento velký výkyv v platové sféře nebude zapříčiněn vlivem inflace, ale spíše na základě mimořádných odměn, které byly vypláceny. V době, kdy dochází k vrcholovým hodnotám inflace nedochází k mimořádně vysokému zvýšení platů ani mezd. I přes postupný růst nominálních průměrných platů i mezd naopak dochází ke snížení reálných výdělků v obou sférách.

Následující graf znázorňuje vývoj inflace platů a mezd s ohledem na inflaci. Všeobecně vývoj mediánu platů a mezd oproti průměrům vykazuje větší rozdíly mezi platy a mzdami. Mzdy v měřené mediánu jsou postupně lineární a růst je mírný a pozvolný a dosahuje menších hodnot, než bylo naměřeno v průměrech. Inflace na reálné mzdy v mediánu působí mnohem více, než tomu bylo v případě průměrných hodnot. V první polovině sledovaného období lze říct, že reálné výdělky v platové i ve mzdové sféře rostou úměrně inflaci a reálná mzda se tak adekvátně zvyšuje, platy si v tomto období v reálných výdělcích stojí lépe než mzdy. Druhá polovina sledovaného období zaznamenává nárůst inflace a větší rozptyl mezi platy a mzdami. Zvyšování výdělků lze zaznamenat v platové sféře v mnohem větší míře než ve mzdové sféře.

Graf 7 Vývoj mediánu platů a mezd s ohledem na vývoj inflace

Zdroj: ISPV (2024), ČNB (2024)

Platy si v mediánu v porovnání s průměrnými hodnotami stojí hůře a vliv inflace pocítují platy v mediánu mnohem více než tomu bylo v průměrných hodnotách. Reálný plat je nižší v mediánové hodnotě než v průměrné hodnotě. Výkyvy mezi mediánem platů a mediánem mezd jsou ovšem citelnější a významnější. Opět si stojí lépe platy, a to i v daleko větších rozdílech, a tudíž vliv inflace na reálné výdělky pocítí více zaměstnanci v soukromém sektoru. Porovnání reálných výdělků u mediánu a průměrů mezd je zaznamenán větší pokles v mediánové hodnotě.

Interpretace výsledků

Z dat lze vyhodnotit, že zaměstnanci ve veřejném sektoru si stojí dlouhodobě v platových podmínkách lépe, a to jak v hodnotách měřených v průměru, tak i v hodnotách měřených v mediánu. V mediánu je rozdíl mezi platy a mzdy mnohem významnější. První polovina sledovaného období vykazuje přiměřený růst platů i mezd vůči inflaci a dochází, tak k postupnému zvyšování reálných platů i mezd. Mzdy si začátkem měřeného období stojí lépe než platy, ale rozdíl je nepatrný. Druhá polovina sledovaného období se potýká s extrémními situacemi v ekonomice a dochází postupně ke snižování reálných výdělků. Nelze tedy potvrdit, zda má inflace vliv na zvyšování výdělků. V určité míře tomu tak bylo, ale v případě vysoké inflace nebyla inflace překonána a reálné důchody klesaly.

Důležité je také zmínit, že vývoj české ale i zahraniční ekonomiky byl značně ovlivněn specifickými situacemi, které se mohly na zkoumané problematice více či méně projevit. Nejvýznamnějším vlivem byla pandemie COVID -19, která zasáhla ekonomiku z dlouhodobějšího hlediska a ovlivňovala ji i následně. Nejdříve docházelo k velkému útlumu ekonomiky a následně tento útlum způsobil rychlý růst. Vlivem pandemie došlo ze strany vlády k mnoha opatřením, které sledované období značně ovlivnilo. Docházelo uzavření obchodů i podniků a ekonomický růst se pozastavil. Tyto nařízení vlády ovlivnily i pracovní trh. Mzdy i platy v tomto období mohou být ovlivněny i mimořádnými odměnami, které byly vypláceny například ve zdravotnictví. Vyplácené mimořádné odměny, mohly způsobit v platových i mzdových sférách vysoké odchylky, které mohly ovlivnit zkoumání této problematiky a způsobit tak zkreslené výsledky.

Po následném probuzení ekonomiky, a i vlivem dalších faktorů jako je například válka na Ukrajině či enormní zdražování ropy a energií se inflace dostala na nepředvídatelná čísla, které se Česká národní banka pokoušela zastavit monetárními nástroji a zpomalit tak ekonomiku. Vysoké náklady, ale i restriktce v době omezení nastavené vládou se také promítaly do nákladů podniků a mohly tak značně ovlivnit výdělky. To může být i důvod proč se rozptýl mezi mzdy a platy zvyšoval ve prospěch platů. K zamyšlení může být i to, že ve zdravotnictví pracuje více zaměstnanců z platové sféry a mimořádné odměny pak opět mohly rozdíl mezi mzdy a platy zvyšovat.

Výsledky práce lze shrnout, že v běžném období, které není zasaženo extrémními vlivy, rostou mzdy i platy v souladu s inflací a nedochází ke snížení reálných mezd. Toto pravidlo, ale nemusí být podmínkou. V ekonomice můžou vzniknout situace, podobné jako v předchozích letech, kdy rostoucí inflace předběhne růst mezd a platů a dochází ke snížení kupní ceny peněz neboli ke snížení reálných mezd, které se mohou dostat i do záporných hodnot. Opatření ze strany České národní banky, která je aplikovala pomocí monetární politiky lze hodnotit jako úspěšné, neboť inflace se postupně dostala na ústup.

4 Závěr

V rámci této bakalářské práce byl zkoumán vliv inflace na platy a mzdy v České republice. Zkoumané období tohoto vztahu bylo od roku 2015 až do třetího čtvrtletí roku 2023. Cílem práce bylo analyzovat vývoj platů a mezd ve vztahu k inflaci a porovnat adaptaci na inflační vývoj mezi platy a mzdy. Dílčím cílem této práce je také zmapovat jednotlivá opatření monetární politiky ve vztahu k inflačnímu vývoji a zhodnotit účinnost jednotlivých opatření. Nedílnou součástí této práce je také poskytnout širší povědomí o vztahu inflace k platům a mzdám a přispět tak k lepšímu porozumění v této problematice.

Teoreticko-metodologická část práce pojednává a objasňuje problematiku související s tématem práce. Zaměřuje se na objasnění klíčových pojmů, které jsou důležité pro následující praktickou část práce. Jsou zde objasněny a rozebrány pojmy inflace, druhy inflace, příčiny, měření i následky inflace. Následně je objasněna problematika hospodářské politiky, zejména fiskální a monetární politika. Obě tyto politiky výrazným způsobem zasahují do řízení hospodářství České republiky a promítají se i do inflačního vývoje. Další důležitou oblastí teoretické části práce je pracovní trh. Práce zkoumá vztah inflace s výdělkem, a proto problematika pracovního trhu je nezbytná k následnému porozumění praktické části práce. Kapitola trhu práce objasňuje jednotlivé pojmy. Charakterizuje celkový trh práce, zaměstnanost, nezaměstnanost také vymezuje diference mezi platy a mzdy. Tato kapitola je důležitá pro následnou analýzu vývoje platů a mezd.

Praktická část práce se analyzuje vliv inflace na mzdy a platy. Celková analýza se nejdříve zaměřuje na rozdíly průměrných platů a průměrných mezd. Zkoumá rozdíly mezi oběma sférami ve sledovaném období. Následně je analýza zaměřena na mediánové hodnoty. Další důležitou částí praktické práce je vývoj inflace, úrokových sazeb a následně i vztah mezi těmito hodnotami v řízení měnové politiky. Poslední část práce pak rozebírá vztah mezi inflací a platy a mzdy v průměrné i mediánové hodnotě. Porovnává, jak na obě hodnoty působí inflace.

Pohled na mzdy a platy se liší. Mzdová sféra je utvářena na základě tržního mechanismu, tedy na základě nabídky a poptávky. Platová sféra je hodnocena na základě tabulkových platů a zvyšování je podmíněné politickými rozhodnutími, a to je také důvod zpožděných reakcí u zvyšování platů. V běžném prostředí, tak dochází všeobecně ve mzdové sféře k rychlejšímu růstu příjmů, a naopak v platové sféře jsou reakce opožděné a může docházet častěji ke ztrátě reálných výdělků. Z analýzy vyplývá, že ve sledovaném období dochází k postupnému zvyšování výdělků v obou sférách. V první polovině sledovaného období docházelo ke zvyšování platů a mezd na úrovni inflace. Je potřeba zdůraznit, že inflace v první polovině sledovaného období byla na velmi nízkých hodnotách. Nárůst mezd a platů byl pozvolný a docházelo k navyšování reálných výdělků, což mohlo být odrazem i nízké inflace. V začátku sledovaného období si lépe vedla mzdová sféra, ale naměřené hodnoty byly velmi vyrovnané s platovou sférou. Postupně se tento trend otočil a platová sféra překonávala mzdovou sféru. V dlouhodobém období byla na tom platová sféra lépe. Vedla si lépe ve srovnání v průměrných i mediánových hodnotách. V mediánovém srovnání byly rozdíly mezi oběma sférami ještě výraznější. Pravidelné se větší rozdíly vyskytují ve čtvrtých čtvrtletích. Tento jev je pravděpodobně způsoben vyplácenými odměnami, které bývají vypláceny zpravidla a konci roku. Druhá polovina sledovaného období vykazuje velký nárůst inflace. Platy i mzdy rostou rychlejším tempem, platy si v dynamičnosti stojí opět lépe než mzdy, a to v průměru i mediánu. I přes růst platů i mezd dochází vlivem vysoké inflace k poklesu reálných výdělků a křivka inflace překonává křivku platů i mezd.

Na základě analýzy došlo ke zjištění, že ve sledovaném období docházelo k opačným reakcím a platy převyšovaly mzdy. Důležitým faktorem je, že ve sledovaném období docházelo v ekonomice k nečekaným a mimořádným událostem, které celkově ovlivnily trh práce i celou

ekonomiku. Na základě těchto událostí mohlo docházet k opačným reakcím i k větším rozdílům mezi platovou i mzdovou sférou.

Práce také zkoumala jednotlivá opatření monetární politiky a jejich účinnost. Od roku 2012 až do roku 2018 byly sazby na velmi nízkých hodnotách a stejně tomu bylo i u inflace které se držela pod tolerančním pásmem až do roku 2017. Nízké inflaci odpovídala i měnová politika, která držela repo sazbu na 0,05 %, aby nedocházelo ke zpomalování ekonomiky. K lehkému zvýšení došlo v srpnu 2017, kdy se inflace postupně vyšplhala na horní toleranční pásmo k hodnotám nad 2 %. Inflace se následně až do začátků roku 2020 držela v horním tolerančním pásmu a pozvolna stoupala k jeho hranici. Česká národní banka postupně zvyšovala sazby, aby inflace byla udržena v tolerančním pásmu,

I přesto, že v roce 2020 byla inflace nad tolerančním pásmem, přistoupila ČNB na základě svých prognóz a obavám ze zpomalení ekonomiky z důvodů pandemie, ke snížením sazeb. Tento trend zůstal až do srpna 2021 kdy inflace sice byla stále v tolerančním pásmu nad 2 %, ale ČNB přistoupila ke zvyšování sazeb. Tento krok byl na základě obav a prognóz centrální banky z rychle rostoucí inflace. Obavy se následně naplnily a inflace začala růst rychlým tempem. Měnová politika se pomocí restrikcí snažila inflaci snižovat a postupně navýšila repo sazbu až na 7 %. Inflace vyšplhala v březnu roku 2021 na hodnoty 16,4 %. Sazby zůstaly již na stejných hodnotách. Následně docházelo k postupnému snižování inflace.

Data zaznamenávají aktivní řízení měnové politiky s cílem udržení cenové stability. Účinnost těchto opatření se projevuje sice se zpožděním, ale opatření v podobě zvyšování či snižování sazeb následně korigují inflaci.

Závěrem lze shrnout, že platy si ve sledovaném období vedou lépe než mzdy. V období, kdy se inflace držela v tolerančním pásmu, tak příjmy rostly adekvátně k inflaci a nedocházelo ke snižování reálných výdělků. Přelom nastal v době, kdy inflace značně přesahovala horní toleranční pásmo. Platy a mzdy, tak vysoké inflaci nestačily, ale vzhledem k tak vysoké inflaci lze toto přepokládat a považovat i za prospěšné, neboť zvyšování příjmu s tempem s inflací by mohlo způsobit inflační spirálu, která by situaci ještě zhoršila. Z tohoto důvodu lze doporučit obezřetný přístup ke zvyšování platů i mezd v době extrémního růstu cenové hladiny, naopak v běžném prostředí by byla vhodná pravidelná valorizace, které by zabraňovala případným rozdílům mezi platy a mzdami.

Literatura

Monografie

BRČÁK, J., SEKERKA, B., SEVEROVÁ, L., STARÁ, D. *Makroekonomie: makroekonomický přehled*. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2020. 262 s. ISBN 978-80-7380-831-0.

BROŽOVÁ, D. *Kapitoly z moderní ekonomie trhů práce*. Praha: C. H. Beck, 2018. 267 s. ISBN 978-80-7400-719-4.

ČERNOHORSKÝ, J. *Finance od teorie k realitě*. Praha: Grada Publishing, 2020. 464 s. ISBN 978-80-271-2215-8.

FARKAČOVÁ, L. *Neučebnice ekonomie*. Praha: Grada Publishing, 2021. 176 s. ISBN 978-80-271-3193-8.

GOODWIN N. et al, *Macroeconomics in context*. New York: Routledge 2023. 745 s. ISBN 978-1-032-17037-4.

HECZKO S. et al, *Ekonomika a společnost 4.0*. Ostrava: Key Publishing, 2020. 205 s. ISBN 978-80-7418-338-6.

HOLMAN, R. *Ekonomie*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016. 720 s. ISBN 978-80-7400-278-6.

JUREČKA, V., MACHÁČEK, M. et al. *Makroekonomie*. 4. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, 2023. 384 s. ISBN 978-80-271-3635-3.

JUREČKA, V. et al. *Makroekonomie*. 3. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, 2017. 368 s. ISBN 978-80-271-0251-8.

KLIKOVÁ, CH., KOTLÁN, I. *Hospodářská a sociální politika*. 5. vydání. Ostrava: Vysoká škola sociální a správní, 2019. 388 s. ISBN 978-80-87291-23-8.

LIPOVSKÁ, H. *Moderní ekonomie*. Praha: Grada Publishing, 2017. 256 s. ISBN 978-80-271-0120-7.

MACH, P. *Ekonomie pro bakaláře*. Praha: Vysoká škola sociální a správní, 2023. 244 s. ISBN 978-80-7408-266-5.

MENDEL, M., TOMŠÍK, V. *Monetární ekonomie v období konvergence a krize*. Praha: Management Press, 2018. 424 s. ISBN 978-80-7261-545-2.

POŠTA, V. *Makroekonomická analýza na příkladu české ekonomiky*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2018. 421 s. ISBN 978-80-7400-720-0.

REVENDA, Z., MANDEL, M., KODERA, J., MUSÍLEK, P., DVOŘÁK, P. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 7. přepracované vydání. Jesenice: Ekopress, 2023. 372 s. ISBN 978-80-87865-84-2.

ROJÍČEK, M., SPĚVÁČEK, V., VEJMĚLEK, J. ZAMRAZILOVÁ, E. ŽDÁREK, V. *Makroekonomická analýza: teorie a praxe*. První vydání. Praha: Grada Publishing, 2016. 543 s. Expert. ISBN 978-80-247-5858-9.

SKOŘEPA, M. *Ekonomické jednohubky*. Praha: Grada Publishing, 2023. 320 s. ISBN 978-80-271-3901-9.

SOUKUP, J., POŠTA, V., NESET, P. a PAVELKA, T. *Makroekonomie*. 4. aktualizované vydání. Praha: Management Press, 2022. 550 s. ISBN 978-80-7261-596-4.

STROUKAL, D. *Ekonomické bubliny*. 2. rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, 2023. 272 s. ISBN 978-80-271-31722-3

Odborné knihy a časopisy

PROCHÁZKOVÁ, C., PUSTOVALOVÁ, A., PROCHÁZKA, D. *Elasticity of Substitution in the Manufacturing Sector in the Czech Republic*. *Politická ekonomie*, 2021, vol. 69, no. 4, p. 435-456. ISSN 0032-3233.

Internetové zdroje

CSSZ: *Starobní důchod [online]*. CSSZ, 2024 [cit. 2024-04-10]. Dostupné z WWW: < <https://www.cssz.cz/web/cz/starobni-duchod> >.

ČNB: *Tiskové zprávy, ČNB zrušila úročení povinných minimálních rezerv [online]*. ČNB, 2023 [cit. 2024-03-10]. Dostupné z WWW: < <https://www.cnb.cz/cs/cnb-news/tiskove-zpravy/CNB-zrusila-uroceni-povinnych-minimalnich-rezerv/> >.

ČNB: 12. *Devizové rezervy a devizové intervence [online]*. ČNB, 2024a [cit. 2024-03-10]. Dostupné z WWW: < <https://www.cnb.cz/cs/menova-politika/vzdelavani/12-devizove-rezervy-a-devizove-intervence/> >.

ČNB: *Nástroje měnové politiky [online]*. ČNB, 2024b [cit. 2024-03-10]. Dostupné z WWW: < <https://www.cnb.cz/cs/menova-politika/mp-nastroje/> >.

ČNB: *Jak vzniká prognóza [online]*. ČNB, 2024c [cit. 2024-02-20]. Dostupné z WWW: < <https://www.cnb.cz/cs/menova-politika/vzdelavani/08-jak-vznika-prognoza/> >.

ČNB: *Jak lze dosáhnout cenové stability [online]*. ČNB, 2024d [cit. 2024-03-10]. Dostupné z WWW: < <https://www.cnb.cz/cs/menova-politika/vzdelavani/04-jak-lze-dosahnout-cenove-stability/> >.

ČNB: *Měnová politika [online]*. ČNB, 2024e [cit. 2024-02-20]. Dostupné z WWW: < <https://www.cnb.cz/cs/menova-politika/> >.

ČNB: *Povinné minimální rezervy [online]*. ČNB, 2021 [cit. 2024-03-10]. Dostupné z WWW: < https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/cnblog/Povinne-minimalni-rezervy/ >.

ČSÚ: *Index spotřebitelských cen, metodická příručka pro uživatele 2023 [online]*. ČSÚ, 2023b [cit. 2024-03-15]. Dostupné z WWW: < https://www.czso.cz/documents/10180/26822363/manual_isc_2023.pdf/362efc8a-3594-445c-a2d9-c6667ef54661?version=1.2 >.

ČSÚ: *Loňský růst mezd zdravotníků ovlivnily i tzv. covidové odměny [online]*. ČSÚ, 2022 [cit. 2024-04-15]. Dostupné z WWW: < <https://www.czso.cz/csu/czso/lonsky-rust-mezd-zdravotniku-ovlivnily-i-tzv-covidove-odmeny> >.

ČSÚ: *Inflace, spotřebitelské ceny [online]*. ČSÚ, 2024 [cit. 2024-01-15]. Dostupné z WWW: < https://www.czso.cz/csu/czso/inflace_spotrebitelske_ceny >.

ČSÚ: *Index spotřebitelských cen, metodická příručka pro uživatele 2024 [online]*. ČSÚ, 2024c [cit. 2024-01-15]. Dostupné z WWW: < https://www.czso.cz/documents/10180/26822363/manual_isc_2024.pdf/88f044b5-462c-478b-8565-265802f7d81d?version=1.0 >.

ČSÚ: *Průměrná mzda a evidenční počet zaměstnanců – Metodika [online]*. ČSÚ, 2023 [cit. 2024-03-15]. Dostupné z WWW: < https://www.czso.cz/csu/czso/1-pmz_m >.

ČSÚ: *Průměrné mzdy - 2. čtvrtletí 2023 [online]*. ČSÚ, 2023 [cit. 2024-03-15]. Dostupné z WWW: < <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/prumerne-mzdy-2-ctvrtleti-2023> >.

ČSÚ: *Nezaměstnanost, časové řady [online]*. ČSÚ, 2024d [cit. 2024-04-18]. Dostupné z WWW: < <https://www.mpsv.cz/casove-rady-mn-a-pno> >

ISPV: *ISPV aktuálně [online]*. ISPV, 2023 [cit. 2024-02-17]. Dostupné z WWW: < <https://www.ispv.cz/cz/Aktuality.aspx> >.

ISPV: *Interaktivní výsledky [online]*. ISPV, 2024 [cit. 2024-02-17]. Dostupné z WWW: < <https://www.ispv.cz/cz/Vysledky-setreni/Interaktivni-vysledky.aspx> >.

MPSV: *Příručka pro personální agendu a odměňování pracovníků [online]*. MPSV, 2024a [cit. 2024-03-25]. Dostupné z WWW: < <https://ppropo.mpsv.cz/XX7Platovytarif> >.

MPSV: *Senioři [online]*. MPSV, 2023 [cit. 2024-04-10]. Dostupné z WWW: < <https://www.mpsv.cz/seniori1> >.

MPSV: *Mýty a fakta k důchodům [online]*. MPSV, 2024 [cit. 2024-04-10]. Dostupné z WWW: < <https://www.mpsv.cz/myty-fakta-duchody> >.

MPSV: *Důchodové pojištění [online]*. MPSV, 2020 [cit. 2024-03-25]. Dostupné z WWW: < <https://www.mpsv.cz/web/cz/duchodove-pojisteni#ps> >.

ECB: *Fiskální a měnová politika v měnové unii [online]*. ECB, 2024a [cit. 2024-03-10]. Dostupné z WWW: < <https://www.ecb.europa.eu/home/search/review/html/monetary-fiscal-policies.cs.html> >.

EVROPSKÝ PARLAMENT: *Rozdíly v odměňování žen a mužů: definice a příčiny [online]*. Evropský parlament, 2020 [cit. 2024-03-03]. Dostupné z WWW: < <https://www.europarl.europa.eu/topics/cs/article/20200109STO69925/proc-jsou-v-odmenovani-zen-a-muzu-rozdily> <.

...

Přílohy

Příloha 1 Vývoj platů, mezd

Období	Průměr mzda	Medián mezd	Průměr platů	Medián platů
1 čtvrtletí 2015	26 769	21 837	25 723	24 327
2 čtvrtletí 2015	27 692	22 666	27 230	25 438
3 čtvrtletí 2015	27 111	22 812	27 181	25 209
4 čtvrtletí 2015	29 317	24 081	29 606	27 644
1 čtvrtletí 2016	27 604	22 474	26 772	25 237
2 čtvrtletí 2016	28 520	23 361	28 030	26 175
3 čtvrtletí 2016	28 311	23 965	27 782	26 204
4 čtvrtletí 2016	30 340	25 295	31 647	29 612
1 čtvrtletí 2017	29 607	24 151	28 798	26 920
2 čtvrtletí 2017	30 663	25 314	30 506	28 449
3 čtvrtletí 2017	30 066	25 626	30 837	28 958
4 čtvrtletí 2017	32 529	27 376	34 943	32 972
1 čtvrtletí 2018	31 963	26 261	32 725	30 623
2 čtvrtletí 2018	33 290	27 614	34 555	32 105
3 čtvrtletí 2018	32 474	27 660	34 357	32 799
4 čtvrtletí 2018	35 040	29 506	37 035	35 097
1 čtvrtletí 2019	34 248	28 105	35 275	33 083
2 čtvrtletí 2019	35 575	29 378	37 558	35 137
3 čtvrtletí 2019	34 894	29 545	37 457	36 047
4 čtvrtletí 2019	37 433	31 399	41 567	39 515
1 čtvrtletí 2020	36 332	29 829	37 082	34 938
2 čtvrtletí 2020	36 593	30 039	40 572	37 547
3 čtvrtletí 2020	36 582	31 073	40 961	39 512
4 čtvrtletí 2020	39 818	33 234	47 418	43 781
1 čtvrtletí 2021	38 625	31 549	39 782	36 996
2 čtvrtletí 2021	40 161	33 174	45 567	41 041
3 čtvrtletí 2021	39 003	33 108	43 341	41 702
4 čtvrtletí 2021	41 940	35 128	47 480	44 130
1 čtvrtletí 2022	41 386	33 647	40 352	37 633
2 čtvrtletí 2022	42 727	35 210	43 908	40 638
3 čtvrtletí 2022	42 006	35 657	43 963	42 042
4 čtvrtletí 2022	45 482	38 112	49 259	46 191
1 čtvrtletí 2023	44 615	36 366	43 378	40 292
2 čtvrtletí 2023	45 788	37 876	46 237	42 810
3 čtvrtletí 2023	44 383	37 643	46 136	43 986

Zdroj: ISPV

Vliv inflace na mzdy, platy a důchody

Iva Kajínková, KEMBC05

Řešená problematika

úvod

Tématem práce je vliv inflace na platy a mzdy v období od roku 2015 do roku 2023.

problém

Cílem práce je analyzovat vývoj platů a mezd ve vztahu k inflaci a porovnat adaptaci na inflační vývoj mezi platy a mzdy. Dílčím cílem této práce je také zmapovat jednotlivá opatření monetární politiky ve vztahu k inflačnímu vývoji a zhodnotit účinnost jednotlivých opatření.

přístup

Analyzovat odlišnosti adaptace platů a mezd na inflační vývoj na základě analýzy dat.

Postup řešení

zdroj

Práce je zpracována na základě odborné literatury a relevantních veřejně dostupných zdrojů (ČNB, ČSÚ, MPSV, ISPV).

získávání

Ke zpracování práce byly použity tištěné i internetové zdroje.

zpracování

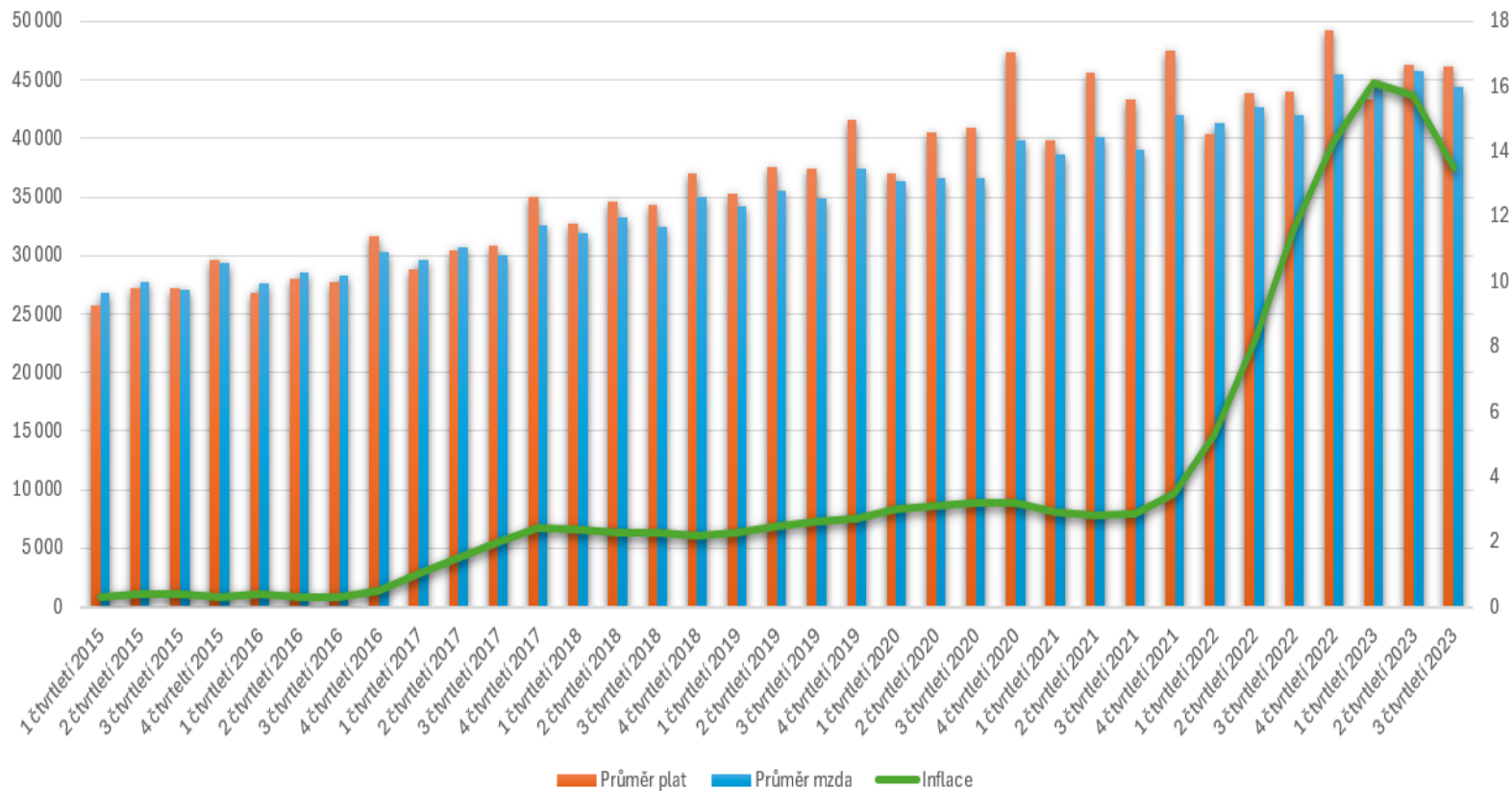
Teoretická část práce je zpracována na základě metody literární rešerše. Praktická část práce zpracovává data metodou analýzy se snahou o syntézu pomocí metody komparace a dedukce.

Výsledky práce

- Ve sledovaném období si platová sféra vedla lépe, než mzdová sféra.
- Ve sledovaném období byly zaznamenány větší odchylky u platové sféry pravidelně ve čtvrtých čtvrtletích.
- Platová sféra překonává mzdovou sféru v průměrných i mediánových hodnotách
- V mediánu jsou rozdíly mezi platy a mzdy významnější než v průměrných hodnotách

Výsledky práce – grafické znázornění

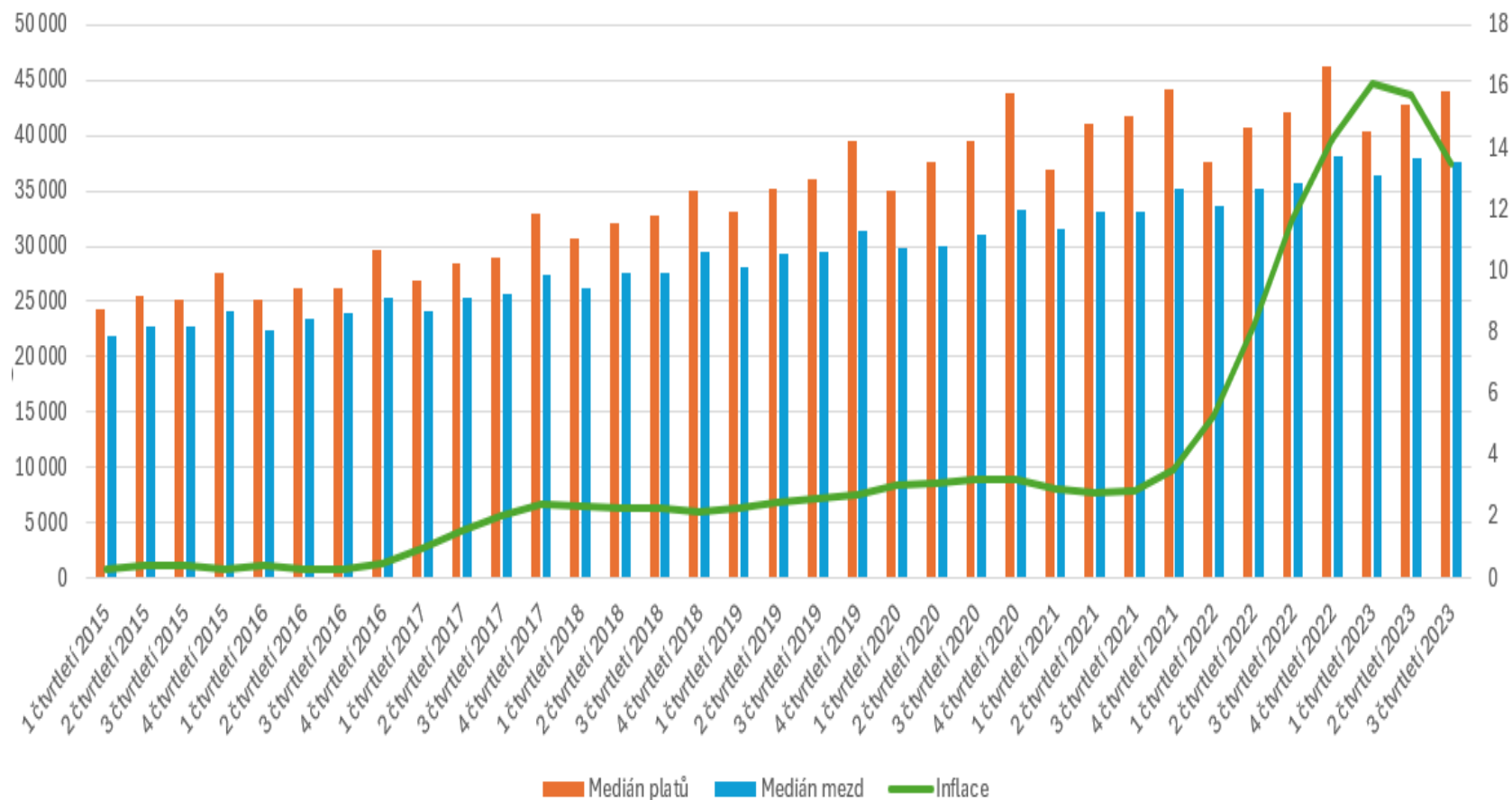
Vývoj inflace a průměrných výdělků

Zdroj: ISPV (2024), ČNB (2024)

Výsledky práce - grafické znázornění

Vývoj inflace a výdělků v mediánu

Zdroj: ISPV (2024), ČNB (2024)

Doporučení

Na základě výsledků lze doporučit.....

Diskuze o průběžné valorizaci platů, aby nedocházelo ke snížení reálných výdělků.

Při plánované valorizaci zohlednit výskyt možné inflační spirály.

Závěr

Práce přinesla porovnání platů a mezd ve vztahu k inflaci a přinesla tak porozumění v této problematice.

Na základě analýzy bylo zjištěno, že ve sledovaném období si platová sféra ve vztahu k inflaci stojí lépe než mzdová sféra. Důvodem můžou být mimořádné situace, kterým ekonomika musela čelit.

V případě extrémního růstu cenové hladiny, může dojít k poklesu reálného výdělku. V takových případech je potřeba při zvyšování platů a mezd brát v úvahu případné následky v podobě inflační spirály.

**DĚKUJI ZA
POZORNOST**